

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีต พัฒนาการของเด็กถูกมองเป็น 2 แนวคิด คือ แนวคิดแรกมองว่า พัฒนาการเกิดจากองค์ประกอบภายใน โดยเฉพาะกรรมพันธุ์ ที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบที่แตกต่างกันของพัฒนาการ นักทฤษฎีกลุ่มนี้มองว่า เด็กจะเข้าสู่โลกด้วยโครงสร้างที่ปั้นเสร็จเรียบร้อยแล้ว สำหรับอีกแนวคิดหนึ่งจะให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม และมองว่าพัฒนาการเกิดจากปฏิริยาการกระตุ้นและการตอบสนอง ทำให้เกิดกฎแห่งการเรียนรู้ แนวคิดของนักทฤษฎีกลุ่มนี้มองว่า บุคคลเข้าสู่โลกด้วยสติปัญญาที่ต่ำ แต่มีศักยภาพที่จะสร้างให้สมบูรณ์ได้ด้วยปฏิริยาการกระตุ้นและการตอบสนอง (Jersild, Charles, & Sawery, 1975) ซึ่งต่อมามีการศึกษาและยอมรับว่า เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกันตั้งแต่แรกเกิด อย่างไรก็ตาม พันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมเพียงอย่างเดียวอย่างใดอย่างหนึ่งไม่สามารถอธิบายพัฒนาการของเด็กได้อย่างสมบูรณ์ (Lerner, 1976)

ดังนั้นในปัจจุบันแนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กจึงเน้นทั้งองค์ประกอบภายในและองค์ประกอบภายนอก ซึ่งจะทำให้เข้าใจพัฒนาการของมนุษย์ได้อย่างสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น นักทฤษฎีในปัจจุบันจึงมองพัฒนาการของเด็กในรูปแบบของ Transactional Approach ซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวเนื่องกันไปตลอดเวลา (Dynamic relationship) ระหว่างเด็กและสิ่งแวดล้อม ปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างเด็กและสิ่งแวดล้อมนี้จะเปลี่ยนแปลงและแตกต่างกันไปตามกาลเวลาในแต่ละบุคคลและแต่ละช่วงอายุก็จะแตกต่างกันไป (Casey & Bradley, 1987)

ดังแนวคิดที่กล่าวข้างต้น จะเห็นว่าองค์ประกอบเฉพาะอย่างหนึ่งในตัวเด็กก็คือ การที่เด็กแต่ละคนเกิดมาพร้อมกับรูปแบบและพฤติกรรมเฉพาะในการตอบสนองต่อบุคคลหรือสิ่งแวดล้อมที่ได้รับการกำหนดมาแล้วแต่กำเนิด ซึ่งรูปแบบของพฤติกรรมที่แตกต่างกันเหล่านี้เรียกว่าพื้นฐานอารมณ์ (Temperament) จะเห็นได้ว่า ทันทีที่เด็กลืมตาดูโลก เด็กแต่ละบุคคลจะมีลักษณะพฤติกรรมที่เฉพาะตัว และมีความสามารถในการตอบสนองต่อบุคคล เหตุการณ์ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ รอบตัวแตกต่างกัน เด็กบางคนอารมณ์ดี แสดงความเป็นมิตร

ไม่หงุดหงิดเจ้าอารมณ์ เมื่อตื่นขึ้นจะนอนสำรวจสิ่งต่าง ๆ โดยรอบด้วยความสงบ ไม่โยเยร้องกวน ทานง่ายหลับง่าย ปรับตัวได้ดี ซึ่งชาวบ้านเรียกกันว่า “เลี้ยงง่าย” แต่สำหรับเด็กบางคนอาจเจ้าอารมณ์ หงุดหงิดง่าย ถึงเวลาทานไม่ทาน ถึงเวลานอนไม่นอน อะไรที่ไม่ได้ตั้งใจจะร้องโยเยไม่ยอมเงียบ ปรับตัวช้า ลักษณะเช่นนี้อาจเรียกว่า “เลี้ยงยาก”

การศึกษาพื้นฐานอารมณ์อย่างเป็นระบบ เกิดขึ้นครั้งแรกในปี 1956 โดย Thomas & Chess ทั้งคู่มีความสนใจและเป็นผู้บุกเบิกทำการศึกษาระยะยาวที่เรียกว่า The New York Longitudinal Study (NYLS) ขึ้น เพื่อศึกษาพัฒนาการพื้นฐานอารมณ์ในเด็กทารก ติดตามไปจนกระทั่งถึงวัยรุ่น ซึ่งพบว่า เด็กแต่ละคนมีพฤติกรรมที่แตกต่างกันตั้งแต่แรกเกิด เช่น บางคนมีอาการสงบ นอนนิ่ง ๆ บางคนเคลื่อนไหวมาก ร้องเสียงดัง บางคนร้องเสียงเบา ฯลฯ และแจกแจงพฤติกรรมที่แตกต่างกันนี้ออกเป็น 9 องค์ประกอบ คือ ระดับการเคลื่อนไหว (Activity level) ความสม่ำเสมอ (Rhythmicity) การเข้าใกล้หรือการถอยหนี (Approach/withdrawal) ความสามารถในการปรับตัว (Adaptability) ระดับความรุนแรงของสิ่งเร้าที่ทำให้เกิดการตอบสนอง (Threshold of Responsiveness) ความรุนแรงของการตอบสนอง (Intensity of Reaction) ลักษณะอารมณ์ (Quality of mood) การหันเหความสนใจ (Distractability) และระดับสมาธิ (Attention span & Persistence) จากองค์ประกอบพื้นฐานอารมณ์ทั้ง 9 นี้จำแนกเด็กออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ตามรูปแบบพฤติกรรมที่แสดงคือ เด็ก “เลี้ยงยาก” (Difficult child) เด็ก “เลี้ยงง่าย” (Easy child) และเด็ก “ปรับตัวช้า” (Slow to warm up child) จากการศึกษาพบว่า พื้นฐานอารมณ์ที่จำแนกได้ตั้งแต่ขวบปีแรกของชีวิต จะสามารถใช้ทำนายพฤติกรรมที่เป็นปัญหาได้ และการเป็นเด็ก “เลี้ยงยาก” จะพัฒนาไปเป็นเด็กที่มีปัญหาพฤติกรรมในอนาคตได้มากกว่าการเป็นเด็ก “เลี้ยงง่าย” (Thomas & Chess, 1977)

นักจิตวิทยาพัฒนาการหลายท่าน (Matheny, 1980; Buss & Plomin, 1984; Plomin, 1986; cited in Broungart, Plomin, Defries, Fulker, 1992) ทำการศึกษาในเด็กฝาแฝด พบว่า ลักษณะที่แตกต่างกันของพื้นฐานอารมณ์ในทารกนี้เป็นลักษณะที่ต่างกันอย่างถาวร สันนิษฐานว่า น่าจะเป็นลักษณะที่ถ่ายทอดได้ทางพันธุกรรม และอาจเป็นแหล่งกำเนิดที่สำคัญของพัฒนาการที่ต่อเนื่อง

องค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ที่พบว่าอาจส่งผลต่อพัฒนาการ คือองค์ประกอบทางด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญในการกำหนดผลของพัฒนาการ แต่ตัวแปรที่ใช้เป็นตัวแทนในการศึกษาสิ่งแวดล้อมนั้นมามากมาย สถานภาพทางเศรษฐกิจสังคม

(SES) ถือเป็นตัวแปรหนึ่งที่มีผู้ทำการศึกษา และพบว่ามีความสัมพันธ์อย่างยิ่งต่อผลของพัฒนาการ ทั้งในเด็กที่มีภาวะเสี่ยงสูง (High-risk) และเด็กปกติ (Sameroff & Chandler, 1975; Esclona, 1982; Lewis & Bendersky, 1989; Largo, Kundu & Molinari, 1990 cited in Bendersky & Lewis, 1994) นอกจากนี้ยังมีการศึกษาที่สนับสนุนได้ว่า SES ที่ต่างกันนั้น สามารถอธิบายรูปแบบพฤติกรรมการโต้ตอบที่ต่างกันระหว่างมารดาและทารกได้ (Walters, Connor, & Zunich, 1964; Snow, Hassing & Jobse, 1976 cited in Farran & Ramey, 1980) อย่างไรก็ตาม ได้มีผู้โต้แย้งว่า สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นเพียง "ปัจจัยทางอ้อม" ที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการเด็ก (Van, 1992; Coates, 1980; Wache, 1986 cited in Bendersky & Lewis, 1994)

Wachs (1991) เสนอว่า SES เป็นปัจจัยที่ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อเด็กโดยตรง และจากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อเด็กมากกว่า SES คือ การตอบสนองที่ได้รับจากบิดามารดา หรือการกระตุ้นต่าง ๆ ที่เด็กได้รับ และที่สำคัญที่สุดคือ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กและสิ่งแวดล้อม ที่พบว่าส่งผลต่อพัฒนาการของเด็กมากที่สุด นอกจากนี้ยังมีการศึกษาที่พบว่า การตอบสนองของมารดา การจัดหาของเล่นที่เหมาะสม หรือการกระตุ้นอย่างสม่ำเสมอ จะสัมพันธ์กับความสามารถทางสติปัญญาของเด็ก (Bradley, 1975; Brodley & Caldwell, 1976a, 1976b, 1977; Lewis & Coates 1980; Wachs, 1986) นอกจากนี้ นักพัฒนาการเด็กอีกหลายท่านยังได้เสนอว่า ปัจจัยอื่นที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการเด็กคือ แรงสนับสนุนทางสังคมที่มารดาได้รับ ตลอดจนความเครียดที่พบในชีวิตครอบครัว (Cochran, 1979; Sandler & Block, 1980; Crnic, 1983, 1984; Dynst, 1986 cited in Bendersky & Lewis, 1994) นอกจากนี้ยังมีหลักฐานยืนยันว่า การวัดลักษณะสิ่งแวดล้อมทางบ้านของเด็ก น่าจะเป็นตัวทำนายความสามารถของเด็กที่ดีกว่าสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคม (Bloom, 1964; Plowden, 1967; Walberg & Marjoribanks, 1972 cited in Bendersky & Lewis, 1994) อย่างไรก็ตาม แม้จะมีหลักฐานยืนยันว่า แรงสนับสนุนทางสังคมที่มารดาได้รับ ความเครียดที่พบในชีวิตครอบครัว หรือรูปแบบพฤติกรรมการโต้ตอบที่เหมาะสมของมารดา จะส่งผลกระทบต่อพัฒนาการของเด็กได้มากกว่าสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมก็ตาม แต่ SES ก็ยังคงเป็นตัวแปรที่ได้รับความนิยม และเป็นตัวแปรที่เข้าใจได้ง่ายที่สุด ในการใช้เป็นตัวแทนในการวัดคุณภาพของสิ่งแวดล้อม (Bendersky & Lewis, 1994) นอกจากนี้ SES ยังเป็นตัวแปรที่มีความคงที่ต้องใช้ระยะเวลาในการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างนาน เมื่อเปรียบเทียบกับตัวแปรอื่น ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาได้รวดเร็วกว่า (Aylword, 1992 cited in Bendersky &

Lewis, 1994) และสำหรับวัฒนธรรมไทย มารดาถือเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่สุดในการเป็นผู้ดูแลบุตร โดยเฉพาะบุตรที่มีอายุต่ำกว่า 2 ขวบ (Wongboonsin, Kua, Mason & Choe, 1991 cited in Cholvanich, 1994) นอกจากนี้ยังพบว่า SES ของมารดาที่ต่างกัน ยังแสดงถึงการรับรู้ของมารดา เกี่ยวกับการได้รับแรงสนับสนุนจากสังคมและสามี การจัดสภาพแวดล้อมที่ดีให้แก่ทารก และพฤติกรรมการโต้ตอบระหว่างมารดาและทารกมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ในกรณีของพฤติกรรมการโต้ตอบระหว่างผู้เลี้ยงดู หรือบิดามารดาที่มีต่อทารก ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญที่มีต่อพัฒนาการของเด็ก จากการศึกษาพบว่า พื้นฐานอารมณ์เป็นกุญแจสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ดังกล่าว (Bates, 1987 cited in Kaplan, 1991) เด็กที่อารมณ์ดี ยิ้มเก่ง มักได้รับการตอบสนองในทางบวกจากบุคคลรอบข้างมากกว่าเด็กที่อารมณ์ไม่ดี หงุดหงิด เจ้าอารมณ์ ที่อาจกระตุ้นให้บิดามารดาโกรธ เพราะความรู้สึกว่าถูกรบกวนมาก และลงโทษพฤติกรรมที่เด็กแสดงออกได้ ในทำนองกลับกัน เด็กที่มีพื้นฐานอารมณ์คล้ายกัน แต่ได้รับพฤติกรรมการโต้ตอบจากผู้เลี้ยงดูในรูปแบบที่ต่างกัน ก็จะทำให้พัฒนาการของเด็กแตกต่างกันได้ เช่น ในการศึกษาเด็กสองคน ที่มีพื้นฐานอารมณ์จัดอยู่ในกลุ่มเด็ก "เลี้ยงยาก" เหมือนกัน กล่าวคือ มีลักษณะรูปแบบการนอนที่ผิดปกติ ถ่ายอุจจาระลำบาก ยอมรับประทานอาหารใหม่ช้า ใช้เวลานานในการปรับตัวต่อสิ่งเร้าใหม่ ร้องไห้บ่อย ขณะเดียวกันบิดามารดาของเด็กทั้งคู่มีพฤติกรรมการโต้ตอบต่อเด็กที่แตกต่างกัน โดยที่บิดาของเด็กคนแรกมักจะโกรธบุตรอยู่เสมอ แสดงสีหน้าไม่ชอบ ทำโทษ ไม่สนใจ ให้เวลากับเด็กน้อย มารดาห่วงใยบุตร เข้าใจและตามใจบุตรมากกว่า แต่การปฏิบัติของมารดาที่มีต่อเด็กไม่มีความคงที่ ในทางตรงกันข้าม บิดามารดาของเด็กคนที่ 2 มีความอดทน คงเส้นคงวา ตามใจในขอบเขตจำกัด ให้สิทธิในการเล่น จากการศึกษาพบว่า เมื่อเด็กทั้งคู่อายุ 5 ขวบ มีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน เด็กคนที่ 2 ไม่มีปัญหาในการเข้าโรงเรียน สามารถเข้ากลุ่มเพื่อนได้ดี ในขณะที่เด็กคนแรกมีปัญหาพัฒนาการที่รุนแรง แสดงอารมณ์โกรธในทางลบและแสดงออกอย่างรุนแรง กลัวความมืด ถ่ายอุจจาระปัสสาวะรดกางเกง ดูดนิ้ว ติดของเล่น ความสัมพันธ์ต่อกลุ่มเพื่อนไม่ดี (Thomas, Chess, & Birch 1969) นอกจากนี้ Ruther & George (1973) พบว่า เด็ก "เลี้ยงยาก" จะมีปัญหาต่อพัฒนาการมากกว่าเด็ก "เลี้ยงง่าย" ถ้าไม่สามารถปรับตัวเข้ากับบิดามารดา และภาวะการณ่ตั้งเครียดอื่น ๆ ในครอบครัวได้ และในระยะหลังนี้วงการพัฒนาการเด็กถือว่า ทารกที่มีพื้นฐานอารมณ์เป็นเด็ก "เลี้ยงยาก" จัดว่าเป็นทารกที่มีภาวะเสี่ยงสูงต่อการเกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาตามมาในวัยเด็ก แต่ถ้าพื้นฐานอารมณ์ของเด็กไม่ว่าจะเป็นแบบใดก็ตามสามารถเข้ากับบิดา

มารดาได้ตามที่ Thomas & Chess (1977) ได้กล่าวไว้คือ ถ้ามี "Goodness of fit" ระหว่างเด็กและผู้เลี้ยงดูแล้ว เด็กจะมีพัฒนาการที่ดีต่อไป การที่บิดามารดามีพฤติกรรมการโต้ตอบต่อเด็กด้วยความอดทน มั่นคง มีความคงเส้นคงวาในการตอบสนองต่อความต้องการของเด็ก จะเป็นการป้องกันเด็ก "เลี้ยงยาก" ในการที่จะพัฒนาไปเป็นเด็กมีปัญหาได้ดีที่สุด (Shaw, 1992)

สำหรับในประเทศไทยนั้น ได้มีผู้ทำการศึกษาในทารกไทยวัย 6 เดือน พบว่า การที่มารดาลงความเห็นว่าทารกเป็นเด็ก "เลี้ยงยาก" และลักษณะการจัดสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมต่อการเติบโตและพัฒนาการให้แก่ทารก จะมีผลในทางลบต่อพัฒนาการของทารกอย่างมีนัยสำคัญ และที่สำคัญคือ ผลการศึกษาเกี่ยวกับ SES และปัจจัยทางจิตสังคม (Psychosocial) ในวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร ที่พบว่ามารดาที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมสูงจะแสดงพฤติกรรมการโต้ตอบต่อทารก และรับรู้ว่าตนเองได้รับแรงสนับสนุนจากสังคมและสามีในการเผชิญความเครียดต่าง ๆ มากกว่า จัดหาสภาพแวดล้อมในการสร้างเสริมพัฒนาการได้ดีกว่ามารดาที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมต่ำ (Cholvanich, 1994)

กล่าวโดยสรุปคือ ทฤษฎีและการศึกษาวิจัยส่วนใหญ่ในปัจจุบันได้ให้ความสำคัญในตัวเด็กเอง และสิ่งแวดล้อมทั้งหมด ที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของเด็ก (Transactional Approach) ซึ่งแนวคิดทฤษฎีเหล่านี้ได้กล่าวถึงพัฒนาการว่าเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนอันเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวเด็กและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นเมื่อพื้นฐานอารมณ์ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะตัวของทารกแต่ละบุคคล ประกอบกับปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ของเด็ก เช่น ปัญหาเศรษฐกิจในครอบครัว วัฒนธรรม การเลี้ยงดู ความคาดหวังและทัศนคติของบิดามารดา ฯลฯ เหล่านี้ล้วนส่งผลให้เกิดการพัฒนาารูปแบบพฤติกรรมที่แตกต่างกัน (Hurlock, 1978)

จากการศึกษาทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า พื้นฐานอารมณ์ที่แตกต่างกันตั้งแต่แรกเกิด ประกอบกับการที่ต้องเผชิญกับมารดาที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมหรือมีลักษณะของพฤติกรรมการโต้ตอบต่อทารกที่แตกต่างกัน สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อพัฒนาการทารกในเวลาต่อมาทั้งสิ้น และเนื่องจากในประเทศไทยเองยังไม่มีการศึกษาในเรื่องเหล่านี้อย่างจริงจัง จึงเป็นสาเหตุให้ผู้วิจัยมีความสนใจอย่างยิ่งที่จะทำการศึกษาใน 3 ลักษณะคือ ประการแรก ศึกษาความสัมพันธ์ของพื้นฐานอารมณ์ (Temperament) และสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคม (Socioeconomic Status) กับพัฒนาการของทารก ประการที่สอง เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของพื้นฐานอารมณ์และสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมที่มีกับพฤติกรรมการโต้ตอบ

ของมารดาที่มีต่อทารก และประการสุดท้าย ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการโต้ตอบของมารดาที่มีต่อทารกและพัฒนาการของทารก

ดังนั้นการศึกษานี้จึงเป็นการเริ่มต้นชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อมในระยะเริ่มแรกของทารก (สถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมของมารดา) พันธุกรรม (พื้นฐานอารมณ์ของทารก) ตลอดจนคุณภาพของพฤติกรรมการโต้ตอบของมารดาที่มีต่อทารกที่ล้วนส่งผลต่อพัฒนาการของทารกได้ทั้งสิ้น อันจะเป็นประโยชน์ในการเข้าใจถึงพฤติกรรมที่ทารกแสดงออก ตลอดจนช่วยให้มารดาสามารถเข้าใจและตอบสนองพฤติกรรมเหล่านั้นได้อย่างเหมาะสมที่จะส่งผลให้ทารกมีพัฒนาการที่สมวัยและเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีพัฒนาการที่ดีต่อไป นอกจากนี้ยังเป็นแนวทางนำไปสู่การหาวิธีป้องกันปัญหาพัฒนาการที่ไม่สมวัยตั้งแต่วัยทารก โดยเฉพาะทารกที่มีพื้นฐานอารมณ์เป็นเด็ก “เลี้ยงยาก” และมารดามีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมต่ำ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีอัตราเสี่ยงสูงต่อการเกิดพัฒนาการที่ไม่สมวัยต่อไปในภายหลัง

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวความคิดทางด้านพัฒนาการเด็กในปัจจุบัน (Transactional Approach)

มีเอกสารงานวิจัยที่กล่าวไว้ว่า พัฒนาการและศักยภาพทางพฤติกรรมของเด็กส่วนใหญ่เกิดจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว และลักษณะที่กำหนดทางชีววิทยาของเด็กเอง (Casey & Bradley, 1987) รูปแบบของพัฒนาการของเด็กที่นิยมมากในปัจจุบัน คือ Transactional model (Sameroff & Chandler, 1975) ซึ่ง Casey & Bradley (1987) ได้อธิบายไว้ว่า พัฒนาการของเด็กนั้นเกิดจากความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันที่เกิดขึ้นตลอดเวลา ระหว่างเด็กและสิ่งแวดล้อม ความสัมพันธ์เหล่านี้จะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและรูปแบบ ความสัมพันธ์ก็จะแตกต่างกันไปในแต่ละช่วงอายุ

Barker (1988) ได้เสนอ และแยกแยะถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ทั้งลักษณะทางชีววิทยาและสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อพัฒนาการในวัยเด็ก ซึ่งสรุปโดยย่อได้ดังนี้

1. ปัจจัยด้านลักษณะพื้นฐาน (Constitutional factors)

1.1 กรรมพันธุ์ (Genetic)

1.2 ความผิดปกติของโครโมโซม (Chromosome abnormalities)

1.3 การได้รับสารพิษ เชื้อโรค หรือภาวะโรคจากมารดาตั้งแต่อยู่ในครรภ์

(Intrauterine damage or disease)

1.4 การได้รับอันตรายจากการคลอด และการคลอดก่อนกำหนด

(Premature birth and injury at birth)

2. ปัจจัยด้านภาวะโรค และการได้รับบาดเจ็บ (Physical disease and injury)
3. ปัจจัยด้านพื้นฐานอารมณ์ (Temperament)
4. ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (Environment)
 - 4.1 ครอบครัว (Family)
 - 4.2 สังคม (Extrafamily)
5. ปัจจัยด้านปฏิสัมพันธ์ (Interaction)

Casey & Bradley (1987) เสนอว่า สุขภาพของเด็ก ลักษณะรูปร่างภายนอก เพศ การพัฒนาการของระบบประสาท และพื้นฐานอารมณ์ อาจมีผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมโดยตรง ในขณะที่สิ่งแวดล้อมในบ้านอาจส่งผลกระทบต่อพัฒนาการเด็กที่มีการปรับตัวและความสามารถมากกว่า สำหรับเด็กที่ได้รับแรงสนับสนุนและการกระตุ้นจากสิ่งแวดล้อมในบ้านที่เหมาะสมมากกว่า เด็กเหล่านี้ย่อมมีพัฒนาการและพฤติกรรมที่ดีกว่า ปัญหาที่เกิดกับตัวเด็กหรือสิ่งแวดล้อมย่อมก่อให้เกิดศักยภาพที่มีต่อพัฒนาการ และพฤติกรรมที่ผิดปกติ ความน่าจะเป็นของความผิดปกติจะเพิ่มมากขึ้น จากปัจจัย 2 ประการคือ ความอ่อนแอทางชีววิทยาในตัวเด็กเอง และสิ่งแวดล้อมที่ไม่เพียงพอ

Thomas & Chess (1984) ได้ใช้ Transactional model ในการอธิบายพัฒนาการ โดยนำมาเชื่อมโยงกับรูปแบบของพื้นฐานอารมณ์ กล่าวคือ พื้นฐานอารมณ์ของเด็กจะมีอิทธิพลอย่างไรต่อพัฒนาการ ย่อมขึ้นกับว่า บิดามารดาของเด็กมีความเข้าใจและแปลความหมายพื้นฐานอารมณ์นั้นไปในทิศทางใด ตลอดจนมีพฤติกรรมการโต้ตอบต่อเด็กในรูปแบบใด ยกตัวอย่างเช่น มีเด็กหญิงคนหนึ่ง จัดว่าเป็นเด็ก "เลี้ยงยาก" บิดาแสดงพฤติกรรมตอบสนองต่อเด็กด้วยความรุนแรง ลงโทษอย่างหนัก เมื่อไม่สามารถทำอะไรสำเร็จตามที่บิดาคาดหวัง ส่วนมารดามีความวิตกกังวลอย่างมากในการดูแลเด็ก ไม่มีความคงเส้นคงวาในการดูแล ด้วยพฤติกรรมการโต้ตอบระหว่างบิดามารดากับเด็กเป็นไปในทางลบ เด็กเริ่มมีอาการทางระบบประสาทอย่างรุนแรงเมื่อเข้าสู่วัยก่อนอนุบาล และอาการเลวลงเรื่อย ๆ จนต้องเข้ารับการรักษาทางจิต แต่เมื่อเด็กอายุ 9-10 ปี เริ่มแสดงความสามารถพิเศษทางดนตรีและละครออกมา ซึ่งเป็นที่พอใจและชื่นชมของบิดามารดา และได้รับความสนใจ คำชมต่าง ๆ จากครู และบุคคลรอบข้างอย่างมาก ทำให้บิดามารดาเริ่มยอมรับเด็ก และมีพฤติกรรมการโต้ตอบในทางบวกต่อ

เด็ก เมื่อเด็กเข้าสู่วัยรุ่น อาการทางประสาทต่าง ๆ ไม่ปรากฏอีกเลย (cited in Cole & Cole, 1989)

Rutter & Quinton(1985) ได้ใช้ Transactional model ในการอธิบาย พฤติกรรมความเป็นมารดาของหญิงสาวที่เมื่อวัยทารก และวัยเด็กได้ใช้ชีวิตในสถานดูแลเด็ก หญิงสาวเหล่านี้ในวัยเด็กถูกส่งไปไว้ที่สถานดูแลเด็ก เนื่องจากมารดาไม่มีความสามารถในการดูแลบุตร เมื่อทำการศึกษเปรียบเทียบหญิงสาวเหล่านี้ อายุ 21-27 ปี (กลุ่มทดลอง) กับหญิงสาว กลุ่มอายุเดียวกันแต่ไม่ได้ถูกเลี้ยงในสถานดูแลเด็ก (กลุ่มเปรียบเทียบ) พบว่า ในกลุ่มทดลอง (40 คน) มี 42 % ที่ตั้งครรภ์ก่อนอายุ 19 ปี 39 % ที่มีการหย่าร้างและ 1 ใน 3 ของกลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมการโต้ตอบที่ไม่ดีอย่างยิ่งในการดูแลบุตร สำหรับในกลุ่มเปรียบเทียบ (43 คน) พบว่ามีเพียง 5 % ที่ตั้งครรภ์ก่อนอายุ 19 ปี และไม่พบว่ามีอาการหย่าร้างเกิดขึ้น และพบว่าส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการโต้ตอบที่ดีต่อบุตร

Rutter & Quinton (1985) เสนอว่า การขาดความผูกพันระหว่างผู้เลี้ยงดูหรือบิดามารดากับทารก จะนำมาซึ่งการตั้งครรภ์ในกลุ่มชนวัยรุ่นที่ได้รับการศึกษาต่ำ และยังไม่มีความอาชีพ จึงนำมาซึ่งความกดดันทางเศรษฐกิจ สร้างความเครียดเกิดขึ้น สุดท้ายจึงเป็นสาเหตุของการเป็นบิดามารดาที่ไม่ดี แต่มีการวิจัยต่อมาพบว่า ถ้ามารดาในกลุ่มทดลองเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนจากสามี (Husbands support) แล้ว จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการดูแลเด็กได้เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มเปรียบเทียบ (cited in Cole & Cole, 1989)

2. ความหมายของพื้นฐานอารมณ์ (Temperament)

Allport (1967) Bates (1987) & Goldsmith (1987) ให้ความหมายของพื้นฐานอารมณ์ว่า เป็นลักษณะเฉพาะที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติของมนุษย์แต่ละบุคคลเพื่อตอบสนองต่อสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัว ลักษณะดังกล่าวนี้ เป็นการแสดงออกที่คงที่ แต่มีความแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล กล่าวคือ เป็นลักษณะที่มีมาแต่กำเนิด และถ่ายทอดทางพันธุกรรม (cited in Cole & Cole, 1989)

Chess (1967) กล่าวว่า พื้นฐานอารมณ์เป็นคำที่ใช้บรรยายถึงจังหวะและความสม่ำเสมอในการทำงานของร่างกาย ระดับการเคลื่อนไหว ความสามารถในการปรับตัว อารมณ์และความรุนแรงในการแสดงออกทางอารมณ์ ตลอดจนการตอบสนองต่อสิ่งเร้าในลักษณะของการเข้าหาหรือถอยหนี Chess ได้สรุปว่าพื้นฐานอารมณ์เป็นรูปแบบของการตอบสนองสิ่งแวดล้อม

ล่อมที่มีการแสดงออกทางพฤติกรรมอย่างเป็นอิสระ อย่างไรก็ตามพื้นฐานอารมณ์อาจได้รับผลกระทบจากอิทธิพลของปัจจัย และสถานการณ์บางอย่างที่เกิดขึ้นภายหลัง

Buss & Plomin (1984) กล่าวว่า พื้นฐานอารมณ์เป็นลักษณะเฉพาะของบุคคลิกภาพที่ปรากฏในระยะเริ่มแรกของชีวิตที่ได้รับการถ่ายทอดมา ซึ่งเป็นรูปแบบที่แตกต่างกันของพฤติกรรมในแต่ละบุคคล มีความคงที่ในทุกเวลาและสถานการณ์ ซึ่งแสดงถึงอิทธิพลของพันธุกรรม (cited in Fogel, 1991)

Rothbart & Derryberry (1981) & Kagan (1987) อธิบายว่า พื้นฐานอารมณ์เป็นรากฐานของกระบวนการทางชีววิทยาที่คงที่ของแต่ละบุคคลในการโต้ตอบและการกำกับตนเอง เกี่ยวข้องกับกิจกรรมเฉพาะของระบบประสาทส่วนกลาง และระบบประสาทอัตโนมัติ โดยไม่จำเป็นต้องได้รับการถ่ายทอดทางพันธุกรรม (cited in Fogel, 1991)

กล่าวโดยสรุปแล้ว พื้นฐานอารมณ์ หมายถึง ลักษณะพฤติกรรมที่มีมาแต่กำเนิดของแต่ละบุคคล เป็นรากฐานของกระบวนการทางชีววิทยาในการตอบสนองต่อสิ่งเร้าทั้งจากภายในและภายนอกบุคคล ประกอบด้วยระดับการเคลื่อนไหว ความสม่ำเสมอของการทำงานของร่างกาย ความสามารถในการปรับตัว การตอบสนองต่อสิ่งเร้า อารมณ์ และความรุนแรงของการตอบสนอง เป็นลักษณะพฤติกรรมที่สามารถสังเกตเห็นได้ตั้งแต่ระยะเริ่มแรกของชีวิต ซึ่งอาจเป็นลักษณะที่ถ่ายทอดได้ทางพันธุกรรมหรือไม่ก็ได้

3. พื้นฐานอารมณ์ บุคลิกภาพ และลักษณะอารมณ์

คุณสมบัติของพื้นฐานอารมณ์ (Temperament attributes) เป็นตัวทำนายว่าเด็กจะตอบสนองต่อสถานการณ์ที่มีความเครียดอย่างไร และเด็กจะมีความผิดปกติทางอารมณ์และพฤติกรรม ในรูปแบบใดได้บ้าง (Rutter, 1982)

สำหรับในวัยเด็ก นิยมใช้คำว่า "พื้นฐานอารมณ์" มากกว่าคำว่า "บุคลิกภาพ" (Rutter, 1982)

Hurlock (1974) ได้กล่าวถึง ความแตกต่างของพื้นฐานอารมณ์ (Temperament) กับลักษณะอารมณ์ (Mood) ว่า ลักษณะอารมณ์เป็นการโต้ตอบทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นชั่วคราว แสดงให้เห็นถึงรูปแบบการปรับตัวในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง แต่พื้นฐานอารมณ์จะแสดงให้เห็นถึงลักษณะคงที่ (Characteristic) ของบุคคล ตลอดจนวิธีการปรับตัวในการดำรงชีวิต

Goldsmith & Campos (1982) ได้กล่าวว่า พื้นฐานอารมณ์เป็นการแสดงออกทางอารมณ์ในระยะเริ่มแรกที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล และที่สำคัญคือ ผลของพื้นฐานอารมณ์ จะส่งผลต่อพฤติกรรมการโต้ตอบของเด็กที่มีต่อโลกภายนอก (Social Partner) (cited in Bornstein, 1992)

4. องค์ประกอบของพื้นฐานอารมณ์และการจำแนกพื้นฐานอารมณ์

พื้นฐานอารมณ์เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ทารกแสดงพฤติกรรมที่แตกต่างกัน แนวคิดเกี่ยวกับพื้นฐานอารมณ์ได้มีมากกว่า 2,500 ปีแล้ว เริ่มจากฮิปโปเครติส (Hippocrates) เป็นบุคคลแรกที่คิดทฤษฎีพื้นฐานอารมณ์ขึ้นมาเขาเชื่อว่า ร่างกายมนุษย์ประกอบด้วยธาตุ 4 ตัว ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ ซึ่งธาตุทั้ง 4 นี้อยู่ภายในร่างกายในรูปของของเหลว เช่น น้ำดีสีเหลือง (Yellow bile) น้ำดีสีดำ (Black bile) น้ำเลือด (Blood) และเสมหะ (Phlegm) พื้นฐานอารมณ์ของมนุษย์ถูกสร้างขึ้นมาจากสัดส่วนของปริมาณธาตุทั้ง 4 ตัวนี้ นั่นคือ ถ้าบุคคลใดมีน้ำเลือดมาก บุคคลนั้นจะอารมณ์ดี ถ้าบุคคลใดมีน้ำเหลืองมาก บุคคลนั้นจะมีอารมณ์ฉุนเฉียวโกรธง่าย ถ้าบุคคลใดมีน้ำดีสีดำมาก บุคคลนั้นจะมีอารมณ์ซึมเศร้า ใจคอเหี่ยวแห้ง และบุคคลใดที่มีเสมหะมาก บุคคลนั้นจะมีอารมณ์เรื้อรย ๆ เฉื่อยชา เป็นต้น (Lerner, 1975)

จะเห็นว่าความแตกต่างของพื้นฐานอารมณ์เป็นที่รู้จักกันมาแล้วตั้งแต่สมัยโบราณ เพียงแต่การศึกษานั้นยังไม่เป็นการศึกษาในเชิงวิทยาศาสตร์ จึงทำให้แนวความคิดดังกล่าวไม่เป็นที่เชื่อถือในปัจจุบัน จนกระทั่งประมาณต้นศตวรรษที่ 19 Gesell (Gesell & Ames, 1937) เป็นบุคคลแรกในการวางรากฐานการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของพฤติกรรมที่แตกต่างกันในทารกแต่ละบุคคลขึ้น และมีการศึกษาตามมาอย่างกระจัดกระจายซึ่งไม่เพียงพอที่จะอธิบายถึงพฤติกรรมที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล จึงทำให้งานวิจัยไม่ได้รับความนิยมนัก หลังจากนั้นงานวิจัยเกี่ยวกับพื้นฐานอารมณ์ก็ได้ซบเซาลง จนกระทั่งถึงกลางทศวรรษที่ 19 Thomas, Chess, & Birch (1969) ได้กล่าวว่า ในอดีตที่ผ่านมา การศึกษาพัฒนาการในเด็กจะเน้นที่สิ่งแวดล้อม เช่น ทักษะคิดและการเลี้ยงดูของบิดามารดา ความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้อง ครอบครัว ค่านิยมสังคม ความคาดหวัง และวัฒนธรรมของสังคม ซึ่งไม่สามารถที่จะอธิบายถึงการตอบสนองของเด็กที่ต่างกัน ทั้ง ๆ ที่ได้รับการเลี้ยงดูที่เหมือนกัน ทำให้เกิดการศึกษาระยะยาวที่มีชื่อเสียงอย่างยิ่งที่เรียกว่า The New York Longitudinal Study (NYLS) ขึ้น ซึ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับพื้นฐานอารมณ์ที่ได้รับความสนใจจากนักวิจัยทั่ว

โลก ทำให้งานวิจัยเกี่ยวกับพื้นฐานอารมณ์ในทารกเริ่มต้นตัวขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง และมีการศึกษาตามมามากมายจนกระทั่งปัจจุบัน

The New York Longitudinal Study เป็นการศึกษาติดตามผลระยะยาวเพื่อทำการแยกแยะ ประเมินความแตกต่างของพฤติกรรมในเด็กแต่ละคน และสำรวจกระบวนการพัฒนาระหว่างพื้นฐานอารมณ์ และพฤติกรรมที่ผิดปกติในปี ค.ศ. 1956 โดยศึกษาเด็กจำนวน 136 คน ตั้งแต่อายุ 2-3 เดือน จากการสัมภาษณ์บิดามารดาของเด็กทุกคนทุก ๆ 3 เดือน จนกระทั่งเด็กอายุครบ 1 ปี หลังจากนั้นทำการสัมภาษณ์บิดามารดาของเด็กทุก ๆ 6 เดือน จนเด็กอายุครบ 5 ปี ผลการศึกษาปฏิบัติการตอบสนองของเด็กต่อสิ่งแวดล้อม และปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น Thomas et al., 1956 ได้แบ่งองค์ประกอบพื้นฐานอารมณ์ออกเป็น 9 ด้าน ดังนี้ (Thomas & Chess, 1977)

1. ระดับการเคลื่อนไหว (Activity Level) หมายถึง ความบ่อยหรือความเร็วในการเคลื่อนไหวของร่างกายขณะที่เด็กกำลังทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ขณะอาบน้ำ เปลี่ยนเสื้อผ้า เล่น คลาน เอื้อมหยิบของ รวมทั้งสัดส่วนของกิจกรรมที่มีการเคลื่อนไหวมากหรือน้อยในแต่ละวัน เช่น การอ่านหนังสือ การวิ่งเล่น
2. ความสม่ำเสมอ (Rhythmicity or Regularity) หมายถึง ความสม่ำเสมอในการทำหน้าที่ของร่างกาย เกี่ยวกับระยะเวลาของการนอน การตื่นนอน การหิวแบบแผนในการรับประทานอาหาร และการขับถ่าย
3. การเข้าใกล้หรือถอยหนี (Approach/ Withdrawal) หมายถึง การตอบสนองของเด็กต่อสิ่งเร้าหรือสถานการณ์ใหม่ ๆ วายอมรับโดยการเข้าหาหรือปฏิเสธโดยการถอยหนี สิ่งเร้าใหม่อาจเป็นอาหารชนิดใหม่ ของเล่นใหม่ หรือบุคคลแปลกหน้า การเข้าใกล้เป็นการตอบสนองในทางบวก โดยแสดงออกทางอารมณ์ด้วยการยิ้ม การเอื้อมมือหยิบของเล่น การยอมทานและกินอาหารชนิดใหม่ ในขณะที่การถอยหนีเป็นการตอบสนองในทางลบและแสดงออกทางอารมณ์ด้วยการร้องไห้ งอแง(Fussy) มีการถอยหนี ผลักของเล่นใหม่ออกไปหรือพ่นอาหารออกมา
4. ความสามารถในการปรับตัว (Adaptability) หมายถึง ความง่ายในการปรับพฤติกรรมตามทิศทางที่ต้องการ เพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์ใหม่ หรือสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น เมื่อเปลี่ยนสถานที่นอนก็สามารถหลับได้
5. ระดับความรุนแรงของสิ่งเร้าที่ทำให้เกิดการตอบสนอง (Threshold of Responsiveness) หมายถึง การตอบสนองของเด็กต่อสิ่งเร้า โดยวัดระดับความรุนแรงของ

การกระตุ้นที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมการตอบสนองของเด็กที่สามารถสังเกตเห็นได้ โดยคำนึงถึงพฤติกรรมที่เป็นปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าความรู้สึก วัตถุในสภาพแวดล้อมและการติดต่อทางสังคม เช่น พฤติกรรมการตอบสนองของเด็ก ขณะถ่ายอุจจาระปัสสาวะรดผ้าอ้อม

6. ความรุนแรงของการตอบสนอง (Intensity of Reaction) หมายถึง ระดับความรุนแรง (ชัดเจน) หรือพลังงานที่เด็กใช้ในการตอบสนองต่อสิ่งเร้า โดยไม่คำนึงถึงคุณภาพ หรือทิศทางของการตอบสนองว่าจะเป็นการบวกหรือลบ เช่น เมื่อพบคนแปลกหน้าจะแสดงออกอย่างชัดเจนว่าชอบ (หัวเราะ) หรือไม่ชอบ (ร้องไห้)

7. ลักษณะอารมณ์ (Quality of Mood) หมายถึง อารมณ์ที่เด็กแสดงออกถึงความพอใจ ร่าเริง สนุกสนาน กับความไม่พอใจ ร้องไห้ งอแง ไม่ร่าเริง

8. การหันเหความสนใจ (Distractability) หมายถึง ความยากง่ายต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เด็กกำลังทำอยู่ โดยสิ่งเร้าจากสภาพแวดล้อมภายนอก เช่น เมื่อร้องงอแงไม่ยอมให้เปลี่ยนเสื้อผ้า สามารถลอกให้หยุดร้องได้ง่ายด้วยของเล่น เสียงเพลง

9. ระดับสมาธิ (Attention Span and Persistence) หมายถึง ช่วงระยะเวลาของการใจจดใจจ่อ เป็นเวลานาน และไม่สนใจสิ่งอื่นเลย แต่บางคนสนใจต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และมุ่งกระทำเพียงระยะสั้นเท่านั้น เช่น หยิบของเล่นหนึ่งอย่างขึ้นมาเล่น แต่เพียงไม่ถึงหนึ่งนาทีก็จะวาง และมองหาของเล่นชิ้นใหม่ต่อไป

จากองค์ประกอบของพื้นฐานอารมณ์ทั้ง 9 ด้านนี้ Thomas & Chess (1977) สามารถแบ่งเด็กออกเป็น 3 กลุ่ม โดยอาศัยองค์ประกอบพื้นฐานอารมณ์ใน 6 ด้านเป็นเกณฑ์ อันได้แก่ ระดับการเคลื่อนไหว ความสม่ำเสมอ การเข้าใกล้หรือถอยหนี ความสามารถในการปรับตัว ความรุนแรงของการตอบสนอง และลักษณะอารมณ์ ส่วนด้านที่เหลืออันได้แก่ ระดับความรุนแรงของสิ่งเร้าที่ทำให้เกิดการตอบสนอง การหันเหความสนใจ และระดับสมาธิ Thomas & Chess กล่าวว่าไม่ใช่องค์ประกอบหลักในการแยกแยะพื้นฐานอารมณ์ที่แตกต่างกัน เพราะจากการศึกษาพบว่า ไม่ว่าจะต้องใช้ระดับความรุนแรงของสิ่งเร้ามากหรือน้อย ก็ไม่ทำให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาต่างกัน การหันเหความสนใจ ก็ไม่ใช่องค์ประกอบที่ทำให้เกิดปัญหา แต่ก่อประโยชน์ เช่น การใช้ของเล่นเบนความสนใจของทารกที่กำลังร้องไห้ ไม่ยอมสวมเสื้อผ้า หรือหยุดใช้นิ้วแหย่ปลั๊กไฟ และระดับสมาธิก็ไม่ใช่อุปสรรคในการขัดขวางพัฒนาการที่ดี เพราะเมื่อโตขึ้นเด็กจะเรียนรู้ความรับผิดชอบ และสามารถดึงความสนใจของตนเองในการทำสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จได้ (cited in Carey, 1970)

จากความแตกต่างขององค์ประกอบพื้นฐานอารมณ์ของเด็ก สามารถแบ่งเด็กออกเป็น 3 กลุ่ม ได้ดังนี้ (Thomas & Chess, 1977)

1. เด็ก "เลี้ยงง่าย" (Easy child) ลักษณะพฤติกรรมของเด็กกลุ่มนี้ประกอบด้วย การทำงานของร่างกาย เช่น กิจวัตรต่าง ๆ มีจังหวะและอัตราที่สม่ำเสมอ ตอบสนองต่อสิ่งเร้าใหม่ คนแปลกหน้าด้วยการเข้าใกล้ มีความสามารถในการปรับตัวต่อสถานการณ์ใหม่ หรือสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างรวดเร็ว ลักษณะอารมณ์ดี เป็นมิตร มีความรุนแรงของการตอบสนองในระดับต่ำ หรือปานกลาง พบว่าในวัยทารกเด็กกลุ่มนี้จะมีกิจวัตร เช่น การรับประทานอาหาร การนอน ปรับเข้าสู่ตารางเวลาที่สม่ำเสมอได้อย่างรวดเร็ว ปรับตัวเข้ากับสภาพการณ์หรือกฎเกณฑ์ใหม่ เช่น อาหารหรือคนแปลกหน้าได้อย่างรวดเร็ว โดยทั่วไปมีอารมณ์ร่าเริง เมื่อโตขึ้นจะเรียนรู้กฎเกณฑ์ใหม่ ๆ ได้อย่างรวดเร็ว เข้าร่วมกิจกรรมใหม่และปรับตัวต่อโรงเรียนได้โดยง่าย เรียกเด็กที่มีลักษณะดังกล่าวว่า เด็ก "เลี้ยงง่าย" เพราะเป็นเด็กที่มีปัญหาน้อยมากในการให้การเลี้ยงดูและการฝึกหัด เด็กกลุ่มนี้มีประมาณร้อยละ 40 ของกลุ่มตัวอย่าง

2. เด็ก "เลี้ยงยาก" (Difficult Child) ลักษณะพฤติกรรมของเด็กกลุ่มนี้ประกอบด้วยการทำงานของร่างกาย เช่น กิจวัตรต่าง ๆ มีจังหวะและอัตราที่ไม่สม่ำเสมอ ตอบสนองต่อสิ่งเร้าใหม่ด้วยการถอยหนี ปรับตัวต่อสถานการณ์ใหม่ หรือสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้ยาก ลักษณะอารมณ์ไม่ดี ไม่ร่าเริง ไม่เป็นมิตร มีความรุนแรงของการตอบสนองในระดับสูง พบว่าในวัยทารก กิจวัตรในการรับประทานอาหาร การนอน มีตารางเวลาที่ไม่สม่ำเสมอ ยอมรับประทานอาหารใหม่ได้ช้า ปรับตัวต่อสถานการณ์หรือกิจกรรมใหม่ได้ยาก ร้องไห้งอแงเป็นส่วนใหญ่ ดูเหมือนไม่ค่อยมีความสุข มักร้องไห้หรือหัวเราะเสียงดัง เมื่อไม่ได้ตั้งใจจะลงมือลงเท้า (Temper tantrum) ร้องไห้อย่างรุนแรง เด็ก "เลี้ยงยาก" เป็นเด็กที่ต้องการการเลี้ยงดูด้วยความอดทน ใจเย็น และสม่ำเสมอเป็นอย่างมาก เด็กกลุ่มนี้มีประมาณร้อยละ 10 ของกลุ่มตัวอย่าง

3. เด็ก "ปรับตัวช้า" (Slow-To-Warm-Up Child) ลักษณะพฤติกรรมของเด็กกลุ่มนี้ประกอบด้วย การตอบสนองต่อสิ่งเร้าด้วยการถอยหนี ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ช้า ลักษณะอารมณ์ไม่ค่อยดี มีความรุนแรงของการตอบสนองในระดับต่ำ เป็นเด็กที่อยู่นิ่งไม่ค่อยเคลื่อนไหว (Inactive) เด็กกลุ่มนี้แตกต่างจากเด็กเลี้ยงยากตรงที่การทำหน้าที่ของร่างกายมีความไม่สม่ำเสมอน้อยกว่า และมีความรุนแรงในการตอบสนองในลักษณะต่ำกว่าเด็ก "ปรับตัวช้า" เป็นเด็กที่ต้องการการเลี้ยงดูหรือการฝึกหัดที่อดทน ใจเย็น

และให้เวลาแก่เด็กในการปรับตัวอย่างค่อยเป็นค่อยไป เด็กกลุ่มนี้มีประมาณร้อยละ 15 ของกลุ่มตัวอย่าง

จะเห็นได้ว่า จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดในการศึกษา มีเด็กประมาณร้อยละ 65 ที่มีองค์ประกอบของพื้นฐานอารมณ์จัดอยู่ในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งใน 3 กลุ่ม อย่างชัดเจน ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 35 ของกลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กที่มีองค์ประกอบของพื้นฐานอารมณ์ต่าง ๆ ผสมกัน ไม่สามารถจัดเข้ากลุ่มทั้ง 3 นี้ได้ เด็กบางคนปรับตัวช้าในบางสถานการณ์ หรือปรับตัวช้าเฉพาะสิ่งเร้าบางอย่าง แต่ปรับตัวได้เร็วในสิ่งเร้าอื่น ๆ ในขณะที่บางคนมีพื้นฐานอารมณ์แบบเด็ก “เลี้ยงง่าย” แต่ไม่ยอมเสมอไปทุกเรื่อง

5. การศึกษาเกี่ยวกับพื้นฐานอารมณ์

5.1 แนวความคิดเกี่ยวกับพื้นฐานอารมณ์

5.1.1 การศึกษาของ Thomas & Chess

Thomas, Chess, & Birch (1956) เป็นผู้บุกเบิกการศึกษาพื้นฐานอารมณ์อย่างเป็นระบบขึ้น โดยทำการวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะของเด็กแต่ละคนในการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมาอย่างต่อเนื่อง และได้ติดตามเด็กเป็นระยะ ๆ อย่างสม่ำเสมอ ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวัยรุ่น ด้วยความพยายามที่จะเข้าใจถึงจุดเริ่มต้นของพื้นฐานอารมณ์ และความผิดปกติของพฤติกรรมในเวลาต่อมา ซึ่งเป็นการศึกษาที่มีชื่อเสียง จนกระทั่งทุกวันนี้ Thomas และคณะ สนใจว่ากิจกรรมต่าง ๆ ที่ทารกแสดงนั้นเป็นอย่างไร มากกว่าที่จะสนใจว่าทารกทำอะไร และทำไมจึงจึงทำเช่นนั้น จึงทำให้พื้นฐานอารมณ์มีความแตกต่างไปจากแรงจูงใจ ความสามารถ หรือบุคลิกภาพ Thomas และคณะ เห็นว่าพื้นฐานอารมณ์ จะปรากฏตั้งแต่ระยะเริ่มแรก แต่อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม จะทำให้พื้นฐานอารมณ์เปลี่ยนแปลงไป พฤติกรรมต่าง ๆ ที่เลือกมาใช้ในการจำแนกพื้นฐานอารมณ์นั้น เป็นลักษณะที่ประเมินได้ในเด็กทุก ๆ คน และเป็นลักษณะที่สำคัญที่อาจส่งผลต่อพัฒนาการของทารกได้ (cited in Thomas & Chess, 1992)

Thomas & Chess (1977) ได้เสนอแนวคิดเรื่อง “การเข้ากันได้ระหว่างเด็กและผู้เลี้ยงดู” (Goodness of fit) โดยกล่าวว่าเมื่อโอกาส ความคาดหวัง และความต้องการของผู้เลี้ยงดู เข้ากันได้ดีกับพื้นฐานอารมณ์ของเด็กแล้ว เด็กจะมีพัฒนาการที่ดี

Lerner, Hertzog, Hooker, & Thomas (1988) ได้นำข้อมูลจากการศึกษาใน NYLS มาวิเคราะห์ใหม่ และพบว่า เด็กจำนวนมากที่ในวัยเด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าว เมื่อเด็กเหล่านี้โตขึ้นจะมีปัญหาในการปรับตัว แต่พื้นฐานอารมณ์ในระยะเริ่มต้นนี้ไม่อาจทำนายผลลัพธ์

ในระยะยาวได้เสมอไป เหตุผลหนึ่งก็คือ เนื่องจากพื้นฐานอารมณ์ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม มันเป็นการยากที่จะใช้พื้นฐานอารมณ์เพียงอย่างเดียวในการทำนายผลในระยะยาวได้ เพราะการปฏิสัมพันธ์ที่ดีหรือไม่ดีระหว่างพื้นฐานอารมณ์และสิ่งแวดล้อม (Goodness of fit or Poorness of fit) ย่อมส่งผลต่อพัฒนาการทั้งสิ้น เหตุผลอีกประการหนึ่งก็คือ ตามที่ Thomas & Chess (1977) ได้กล่าวไว้ว่า พื้นฐานอารมณ์เองอาจมีการเปลี่ยนแปลงไปได้ เนื่องจากสิ่งแวดล้อม พัฒนาการทางบุคลิกภาพ ประสบการณ์ที่ได้รับจากสิ่งแวดล้อม อาจเป็นแรงเสริมที่จะช่วยให้พื้นฐานอารมณ์เปลี่ยนแปลงไปได้เช่นกัน ยิ่งกว่านั้น ผลของบุคลิกภาพอาจทำให้เด็กมีกลวิธีในการควบคุมองค์ประกอบพื้นฐานอารมณ์ของตนเองเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้น เช่น เด็กที่มีองค์ประกอบของพื้นฐานอารมณ์ด้านระดับการเคลื่อนไหวสูง เมื่ออยู่ในห้องเรียน จะสามารถปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ โดยควบคุมตนเองไม่ให้เคลื่อนไหวมากเกินไป เป็นต้น

ดังนั้น ผลลัพธ์ของพัฒนาการ จึงไม่เพียงขึ้นกับการเข้ากันได้ระหว่างพื้นฐานอารมณ์และสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับลักษณะพื้นฐานอารมณ์ของเด็กที่ค่อย ๆ ปรากฏขึ้นโดยผ่านทางปฏิสัมพันธ์ระหว่างสถานการณ์ และบุคลิกภาพในตัวเด็กด้วย (cited in Bornstien & Lamb, 1992)

ต่อมาได้มีการวิพากษ์วิจารณ์ และมีคำถามตามมาว่า องค์ประกอบของพื้นฐานอารมณ์ทั้ง 9 ด้านนี้ จะสามารถเป็นตัวแทนที่ดีที่สุดในการแสดงถึงรูปแบบพฤติกรรมที่เฉพาะตัวของทารกแต่ละคนได้หรือไม่ ซึ่งได้มีผู้เสนอลักษณะพฤติกรรมที่แตกต่างกันไป ด้วยเหตุนี้จึงมีผู้พัฒนากรอบความคิดเกี่ยวกับพื้นฐานอารมณ์ขึ้นมาใหม่

5.1.2 การศึกษาของ Buss & Plomin

Buss & Plomin (1984) ศึกษาพื้นฐานอารมณ์จากมุมมองในแง่ของพฤติกรรมที่ถ่ายทอดทางพันธุกรรม พื้นฐานอารมณ์เป็นกลุ่มหนึ่งของลักษณะเฉพาะของบุคลิกภาพที่ได้รับถ่ายทอดมา ปรากฏให้เห็นได้ตั้งแต่ช่วงแรกของชีวิต กรอบความคิดในการศึกษานี้แตกต่างไปจาก Thomas & Chess (1977) ใน 4 ลักษณะด้วยกัน คือ Buss & Plomin กล่าวว่า

1. พื้นฐานอารมณ์ไม่แตกต่างไปจากบุคลิกภาพ แต่พื้นฐานอารมณ์เป็นจุดเริ่มต้นของบุคลิกภาพ ดังนั้นพื้นฐานอารมณ์จึงรวมถึงแรงจูงใจและลักษณะเฉพาะอื่น ๆ ซึ่ง Thomas & Chess ไม่ได้รวมไว้ในคำจำกัดความ

2. พื้นฐานอารมณ์เป็นลักษณะที่ถ่ายทอดทางพันธุกรรม มากกว่าจะเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดเพียงในช่วงเริ่มแรกของชีวิต (Constitutional origins) เช่น อิทธิพลของระยะก่อนคลอด ความแตกต่างในโครงสร้างของสมอง และเชื่อว่าการถ่ายทอดทางพันธุกรรมนี้ จะส่งผลให้รูปแบบของพฤติกรรมที่มีความคงที่มากกว่า

3. พื้นฐานอารมณ์เป็นลักษณะเฉพาะที่คงที่อย่างยิ่งตลอดชั่วชีวิต เป็นความต่อเนื่องทางพันธุกรรม และจะส่งผลกระทบต่อพัฒนาการทางบุคลิกภาพ

4. องค์ประกอบของพื้นฐานอารมณ์ ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ

4.1 สภาวะทางอารมณ์ (Emotionality) กล่าวคือ ทารกจะแสดงอารมณ์กลัว โกรธ กังวล ในการตอบสนองต่อเหตุการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ ด้วยความรุนแรงในระดับต่าง ๆ กัน ในขณะที่เดียวกันอารมณ์เหล่านี้จะถูกบรรเทาได้โดยง่าย ซึ่งการแสดงออกทางอารมณ์นี้เป็นหน้าที่ของระบบประสาทอัตโนมัติ ทารกมีแนวโน้มที่จะแสดงอารมณ์เฉพาะเพียง 1 อารมณ์ เช่น แสดงความโกรธอย่างมาก แต่จะไม่แสดงความกลัวมากร่วมด้วย

4.2 ระดับกิจกรรม (Activity) ทารกที่ไม่อยู่นิ่ง มักซุกซน มีการเคลื่อนไหว และใช้พลังงานมาก ชอบกิจกรรมการเล่นที่ต้องใช้พลังกำลัง

4.3 ลักษณะทางสังคม (Sociability) ทารกที่ชอบเข้าสังคม มีแนวโน้มที่จะใช้เวลาส่วนใหญ่ในการคบค้าสมาคมกับคนจำนวนมาก มักเป็นผู้เริ่มต้นในการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ มากกว่าจะมีลักษณะรักใคร่ผูกพันต่อบุคคลหนึ่งบุคคลใดเพียงคนเดียว ทารกเหล่านี้ชอบอยู่ร่วมกับคนหมู่มาก มากกว่าที่จะอยู่ตามลำพัง และมีความสนุกในการมีปฏิสัมพันธ์กับสังคม

องค์ประกอบพื้นฐานอารมณ์ทั้ง 3 ด้านนี้ ได้รับการจำแนก เนื่องจากเป็นลักษณะที่ปรากฏตั้งแต่เริ่มแรกของชีวิต เป็นลักษณะที่ได้รับถ่ายทอดสืบต่อกันมา ซึ่งแตกต่างกันอย่างชัดเจนในการประเมินพื้นฐานอารมณ์ ทฤษฎีในระยะเริ่มแรกของ Buss & Plomin (1975) ได้จำแนกลักษณะพื้นฐานอารมณ์ออกเป็น 4 ด้าน คือ เพิ่มความหุนหัน (Impulsivity) เข้ามา แต่ต่อมาได้ตัดทิ้งไป เนื่องจากทำการศึกษาไม่พบหลักฐานยืนยันว่าเป็นลักษณะที่ถ่ายทอดทางพันธุกรรม

แม้ว่า Buss & Plomin (1984) จะเสนอองค์ประกอบของพื้นฐานอารมณ์โดยเน้นที่ลักษณะทางพันธุกรรม และลักษณะที่มีความคงที่ แต่ก็ไม่ได้ละเลยอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม Buss & Plomin กล่าวว่า การปรับตัวของเด็กได้รับอิทธิพลจากการเข้ากันได้ (Match) ระหว่างพื้นฐานอารมณ์และความต้องการ

ของ Thomas & Chess) และแต่ละบุคคลจะเลือกอยู่ในสถานการณ์ต่าง ๆ ของสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของพฤติกรรมที่ตนเองได้รับการถ่ายทอดมา

โดยสรุปแล้ว Buss & Plomin เชื่อว่า สิ่งแวดล้อมจะมีอิทธิพลต่อพื้นฐานอารมณ์ และในทางกลับกัน พื้นฐานอารมณ์ก็จะมีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อมได้มากเช่นกัน

5.1.3 การศึกษาของ Rothbart & Derryberry

Rothbart & Derryberry (1981) ได้ให้คำจำกัดความของพื้นฐานอารมณ์ว่าเป็นรากฐานของกระบวนการทางชีววิทยา ที่มีความสัมพันธ์ที่คงที่ของแต่ละบุคคลในการโต้ตอบ (Reactivity) และการกำกับตนเอง (Self-regulation) การโต้ตอบ หมายถึง ความตื่นตัวในระบบการตอบสนองของแต่ละบุคคล ซึ่งวัดในรูปของการตอบสนอง การกำกับตนเอง หมายถึง กระบวนการของการปรับเปลี่ยนการโต้ตอบให้เข้าใกล้หรือถอยหนี ยับยั้งหรือใส่ใจ ซึ่งได้รวบรวมจากแนวคิดของวิทยาศาสตร์ทางการรู้คิด (Cognitive science) จิตชีววิทยา (Psychobiology) บุคลิกภาพในผู้ใหญ่ (Adult personality) และงานวิจัยของ Pavlov

Rothbart & Derryberry ให้เหตุผลว่า ความแตกต่างระหว่างบุคคลนี้อาจเป็นทั้งลักษณะทางพันธุกรรม (Genetic) และเป็นการกำหนดขึ้นในระยะเริ่มต้นของชีวิต (Constitutional origins) หรือเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งใน 2 อย่าง และอยู่บนพื้นฐานเฉพาะของประสาทสรีระ ฮอร์โมน และกระบวนการทางพฤติกรรม หรือเป็นกระบวนการทางพฤติกรรมเพียงอย่างเดียว

Rothbart & Derryberry (1981) ได้แบ่งองค์ประกอบพื้นฐานอารมณ์ออกเป็น 6 ด้าน ซึ่งสะท้อนถึงกระบวนการโต้ตอบและการกำกับตนเอง คือ ระดับกิจกรรม (Activity level) ความสามารถในการปลอบ (Soothability) ความกลัว (Fear) ความคับข้องใจ (Frustration or distress to limitations) การยิ้ม (Smiling) และการหัวเราะ (laughter) และช่วงเวลาของการรับรู้ (Duration of orienting)

ลักษณะเฉพาะในกรอบความคิดทฤษฎี เน้นผลลัพธ์ที่มีต่อพัฒนาการ กล่าวคือ พื้นฐานอารมณ์ มีการปรับเปลี่ยนตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของทั้งสิ่งแวดล้อม การเจริญเติบโต และวุฒิภาวะซึ่งเป็นระบบการตอบสนองทางชีววิทยาที่ได้รับการกำหนดมา เช่น วุฒิภาวะของสมองส่วนคอร์เทกซ์ (Cortical arear) จะทำให้ทารกค่อยๆ พัฒนาความสามารถในการควบคุมการเคลื่อนไหว และอารมณ์ของตนเองได้ทีละน้อย ซึ่งเป็นการกำกับตนเองของแต่ละบุคคล

5.2 วิธีการประเมินพฤติกรรมเพื่อจำแนกพื้นฐานอารมณ์ของเด็กจากการศึกษาในระยะหลัง

เนื่องจากพื้นฐานอารมณ์เป็นลักษณะพฤติกรรมของเด็กแต่ละคน ในการตอบสนองต่อสิ่งเร้า หรือสภาพแวดล้อม การประเมินพื้นฐานอารมณ์จึงจำเป็นต้องประเมินลักษณะพฤติกรรมของเด็กที่แสดงออกในเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของเด็กอย่างครอบคลุม เพื่อที่จะสามารถสรุปได้ว่าเด็กมีพื้นฐานอารมณ์อย่างไร วิธีการที่จะได้มาซึ่งข้อมูลนี้อาจกระทำได้ 2 วิธี ดังนี้คือ (Berger, 1985)

1. การสังเกตพฤติกรรมของเด็กโดยตรง โดยใช้ผู้สังเกตจากภายนอกเป็นคนสังเกต วิธีนี้เป็นวิธีที่ไม่สะดวกและยุ่งยาก เนื่องจากจะต้องสังเกตพฤติกรรมของเด็กที่เกิดขึ้นอย่างใกล้ชิดในสถานการณ์จริงต่าง ๆ กัน

2. การสัมภาษณ์หรือสอบถามจากบุคคลใกล้ชิดและได้พบเห็นพฤติกรรมของเด็กในสถานการณ์ต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา เป็นบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะพฤติกรรมของเด็กได้อย่างถูกต้อง การประเมินพื้นฐานอารมณ์ของเด็กส่วนใหญ่จะได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ มาตราส่วนประเมินค่า (Rating scale) และแบบสอบถามที่ให้บิดามารดาเป็นผู้ตอบ สำหรับการศึกษเกี่ยวกับพื้นฐานอารมณ์ในวัยทารก โดยมากนิยมใช้แบบสอบถามให้มารดาเป็นผู้ตอบเนื่องจากในวัยทารกนั้น มารดาถือเป็นแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมและสิ่งแวดล้อมของทารกที่สำคัญที่สุด (Sanson, Oberklail, Pedlow & Prior, 1991) น่าเชื่อถือที่สุด โดยเฉพาะเมื่อป้อนคำถามที่ถูกต้อง ตรงประเด็น และเป็นที่น่าสนใจของผู้ตอบ (Carey, 1982) นอกจากนี้ Bates & Bayles (1984) ได้กล่าวไว้ว่า การรายงานของมารดา ไม่ว่าจะเป็นองค์ประกอบที่วัดได้ (objective) หรือวัดไม่ได้ (subjective) ก็ตาม แต่ก็เป็นข้อมูลที่มีค่าและแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มพฤติกรรมของทารก นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงประสบการณ์อันกว้างของมารดาแต่ละคนที่มีต่อทารกด้วย (Rathbart & Mayro, 1990 cited in Bornstein & Lamp, 1992)

Seifer(1994)ศึกษาพื้นฐานอารมณ์ของทารกโดยให้มารดาเป็นผู้รายงานพฤติกรรมบุตรในแต่ละสัปดาห์ เปรียบเทียบกับการให้ผู้ทำการทดลอง สังเกตที่บ้านสัปดาห์ละ 1 ครั้ง เป็นเวลาติดต่อกัน 8 สัปดาห์ ผลการศึกษาในแต่ละสัปดาห์ พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการสังเกตของผู้ทดลอง และการรายงานของมารดาเกี่ยวกับพฤติกรรมบุตรในแต่ละสัปดาห์อยู่ในระดับปานกลาง แต่เมื่อสรุปผลการศึกษารวมทั้งหมด เมื่อครบ 8 สัปดาห์ พบว่าความสัมพันธ์

ระหว่างการสังเกตและการรายงานของมารดาเกี่ยวกับพฤติกรรมบุตร อยู่ในระดับสูง Seifer จึงสรุปว่า ทั้งสองวิธี เป็นการศึกษาที่มีความเชื่อถือได้สูง

จากการศึกษาระยะยาว (NYLS) Thomas et al., (1969) ได้สร้างแบบสัมภาษณ์ บิดามารดาเกี่ยวกับลักษณะพื้นฐานอารมณ์ของทารกขึ้น แบบสัมภาษณ์มีขอบเขตกว้าง ทำให้ การสัมภาษณ์ใช้เวลาาน $\frac{1}{2}$ - 2 ชั่วโมง อีกทั้งการสัมภาษณ์ และการให้คะแนนต้องอาศัยผู้ที่ ได้รับการฝึกหัดมาอย่างชำนาญ จึงทำให้ไม่สะดวกและเกิดข้อจำกัดในการใช้ประเมินพื้นฐาน อารมณ์ของทารกในทางคลินิก

Carey (1970) ได้สร้างแบบสอบถามบิดามารดาเกี่ยวกับพื้นฐานอารมณ์ของทารก ขึ้น (Infant Temperament Questionnaire) เพื่อให้กุมารแพทย์ใช้เป็นเครื่องมือในการคัด กรอง (Screening) ทารกที่มีพื้นฐานอารมณ์เป็นเด็ก "เลี้ยงยาก" โดยอาศัยแบบแผนการ สัมภาษณ์ของ Thomas et al., (1969) เป็นเกณฑ์ การศึกษาให้ผลใกล้เคียงกับของ Thomas et al.,(1969) แต่ดีกว่าตรงที่ใช้เวลาในการตอบแบบสอบถามเพียง 20 นาที และผู้ประเมิน สามารถให้คะแนนเสร็จภายใน 10 นาที โดยไม่จำเป็นต้องผ่านการฝึกหัดมาก่อน แบบสอบถาม ที่สร้างขึ้นมีทั้งหมด 70 ข้อ เป็นคำถามที่ถามเกี่ยวกับพฤติกรรมที่เฉพาะของทารกในสถาน การณ์ที่แน่นอน ครอบคลุมองค์ประกอบพื้นฐานอารมณ์ทั้ง 9 ด้าน แต่ละคำถามมีคำตอบให้ เลือก 3 คำตอบ

ต่อมาได้มีผู้สนใจนำแบบสอบถามฉบับนี้มาใช้ในการวิจัยมากมาย และได้พบข้อ จำกัดในเรื่องคุณภาพในการใช้เป็นแบบสอบถามทางจิต (Psychometric qualities) มีระดับความ เทียง (test-retest reliability) และสัมประสิทธิ์ความตรงภายใน (Internal consistency coefficients) ต่ำ จำนวนข้อคำถามที่ถามพื้นฐานอารมณ์ในแต่ละด้านน้อย และการมีมาตรา ประเมินค่าเพียง 3 ตัวเลือก ซึ่งจะลดศักยภาพของความไวในแต่ละข้อคำถาม (Potential sensitivity) (McDevitt & Fox cited in Carey, Sean, & McDeitt, 1978)

Cerey & McDevitt (1978) จึงได้ทำการปรับปรุงแบบสอบถามวัดพื้นฐานอารมณ์ ของทารกฉบับปี 1970 ขึ้นใหม่ คือ Revised Infant Temperament Questionnaire เพื่อให้มีความสามารถในการวัดทางจิตได้ดีขึ้น มีสัมประสิทธิ์ความตรงภายในสูงขึ้น และลด ความคลาดเคลื่อนของการวัดลง โดยเพิ่มจำนวนข้อจาก 70 ข้อเป็น 112 ข้อ ซึ่งคำถามยังคง ครอบคลุมองค์ประกอบพื้นฐานอารมณ์ทั้ง 9 ด้าน เช่นเดิม ภายหลังการทดสอบได้ตัดข้อที่มีค่า $r < 0.30$ ทิ้งไป 17 ข้อ และสุดท้ายเหลือคำถามทั้งสิ้น 95 ข้อ ส่วนมาตราประเมินได้มีการเพิ่ม จาก 3 ระดับ เป็น 6 ระดับ เพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นในการตอบมากขึ้น ขณะเดียวกันก็นำเนื้อ

หามาเรียงโดยวิธีการสุ่ม และสร้างข้อคำถามให้แต่ละด้านประกอบด้วยข้อความที่อธิบายถึงพื้นฐานอารมณ์ด้านบวก (Upper extremes) และข้อความที่อธิบายถึงด้านลบ (Lower extremes) อย่างละเท่า ๆ กัน ทั้งนี้เพื่อลดข้อผิดพลาดที่เกิดจากการตอบสนองตามความต้องการของสังคม (Social desirability responder distortions) ผลปรากฏว่า Revised Infant Temperament Questionnaire มีความเที่ยงและสัมพันธ์กับความตรงภายในเพิ่มขึ้นและอยู่ในระดับสูง การปรับปรุงนี้ทำให้เครื่องมือนี้เกิดประสิทธิภาพในการใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยและเครื่องมือในทางคลินิก ซึ่งเป็นแบบสอบถามที่นิยมใช้กันมากในปัจจุบัน (Carey, Sean, & McDevitt, 1978)

5.3 พื้นฐานอารมณ์กับความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรม

ในอดีตที่ผ่านมา นักจิตวิทยาส่วนใหญ่สันนิษฐานว่า ความแตกต่างระหว่างพื้นฐานอารมณ์ในทารก และเด็กนั้นมีการกระจายกันแบบสุ่ม ไม่มีเหตุผลที่จะต้องสมมติว่า เด็กในวัฒนธรรมหรือชนชั้นใดในสังคม จะมีพื้นฐานอารมณ์อย่างไร แต่ Freedman สงสัยในข้อสันนิษฐานนี้ จึงเริ่มทำการศึกษาคั้งแรกในปี 1969 โดยใช้ Brazelton's Neonatal Behavioral Assessment (NBAS) และพบว่าทารกอเมริกันเชื้อชาติจีนและญี่ปุ่นจะตกใจน้อยกว่า ปลอดภัยกว่าให้สงบได้ง่ายกว่า เลิกให้ความสนใจ (Habituation) ได้เร็วกว่า อารมณ์เสียน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับทารกอเมริกันเชื้อชาติยุโรป (Bornstein et al., 1992) Caudill & Weinstein (1969) สังเกตพฤติกรรมการโต้ตอบระหว่างมารดาและทารกข้ามวัฒนธรรมพบรูปแบบพฤติกรรมที่แตกต่างกันระหว่างมารดาและทารกอายุ 1-3 เดือน ชาวญี่ปุ่นและชาวอเมริกัน เช่น ทารกชาวญี่ปุ่นจะสงบและอยู่นิ่งๆ (Passive) ในขณะที่ทารกชาวอเมริกันจะซนและเคลื่อนไหว (Active) มากกว่า

Freedman (1974) สังเกตความแตกต่างของทารกในวันแรกที่เกิด โดยการวางผ้าคลุมจมูกของทารก พบว่า ทารกอเมริกันผิวดำ จะหันศีรษะออกจากผ้า หรือใช้มือปิดผ้าออกโดยเร็ว ซึ่งตรงข้ามกับทารกอเมริกันเชื้อชาติจีน จะปล่อยให้ผ้าคลุมจมูก และหายใจทางปากแทน จึงสรุปว่าทารกอเมริกันเชื้อชาติจีนสงบกว่า และตกใจยากกว่าทารกอเมริกันผิวดำ (cited in Cole & Cole, 1989)

และในปี 1979 Freedman ทำการสังเกตทารกแรกเกิดจาก 4 วัฒนธรรม คือ คอเคเซียน (Caucasian) จีน (Chiense) นาวาโฮ (Navaho) และญี่ปุ่น (Japanese) พบว่าทารกคอเคเซียน ซนมาก หงุดหงิด และปล่อยให้สงบได้ยาก ในขณะที่ทารกญี่ปุ่นและนาวาโฮ

สงบไม่ซน ทารกญี่ปุ่นตอบสนองต่อสิ่งต่าง ๆ อย่างรุนแรง แต่ปล่อยให้สงบได้ง่ายกว่าทารกคอเคเซียน และจากการทดสอบมอโรรีเฟล็กซ์ (Moro reflex) ของทารก พบว่า ทารกคอเคเซียน จะเหยียดแขนทั้ง 2 ข้างออกมา ร้องเสียงดังและตัวสั่นมาก ส่วนทารกนาวาโฮ จะหดแขน-ขาเข้าหาลำตัวไม่ค่อยร้องและตัวสั่นเล็กน้อย (Helen, 1992)

Kuchner (1980) ทำการศึกษาระยะเวลาในเด็กอเมริกันเชื้อชาติจีน และอเมริกันเชื้อชาติยุโรปตั้งแต่แรกเกิด - 5 เดือน พบว่า ทารกอเมริกันเชื้อชาติจีนสงบ ไม่ซุกซน ควบคุมตนเองได้ดีกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับทารกอเมริกันเชื้อชาติยุโรป (Gaudill & Weinstein, 1969; Gaudill & Frast, 1975) นอกจากนี้ยังพบว่ามารดาอเมริกาเชื้อชาติจีนจะกระตุ้น และมีปฏิสัมพันธ์กับทารกน้อยกว่า แต่จะปล่อยให้ทารก มากกว่ามารดาอเมริกันเชื้อชาติยุโรป (cited in Bornstein et al., 1992)

Hsu, Soong, Stigler, Hong, & Liang (1981) ได้ศึกษาพื้นฐานอารมณ์ของทารกชาวจีนอายุ 4-8 เดือน จำนวน 349 คนในกรุงเทพฯ ประเทศไทย โดยใช้แบบวัดพื้นฐานอารมณ์ Revised Infant Temperament Questionnaire ของ Carey & McDevitt (1978) โดยใช้เกณฑ์การให้คะแนนและข้อคำถาม ต่าง ๆ เหมือนต้นฉบับ แต่แปลมาเป็นภาษาจีน ทดสอบความตรงของข้อคำถามกับกลุ่มตัวอย่างชาวจีนก่อนที่จะนำไปศึกษาจริง และทำการเปรียบเทียบกับผลที่ Carey & McDevitt (1978) ได้ศึกษาในเด็กอเมริกันผลการศึกษาพบว่า ทารกชาวจีนมีระดับการเคลื่อนไหว ความสม่ำเสมอในการทำงานของร่างกาย ตอบสนองต่อบุคคลหรือสิ่งเร้าในเชิงยอมรับ อารมณ์ร่าเริงสนุกสนานน้อยกว่า ระดับความรุนแรงของสิ่งเร้าที่ทำให้เกิดการตอบสนองต่ำกว่า ปรับตัวได้มากกว่า ตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่ทำให้เกิดการตอบสนองต่ำกว่า ปรับตัวได้ยากกว่า ตอบสนองต่อสิ่งเร้ารุนแรงและชัดเจนมากกว่า และสามารถหันเหความสนใจทารกได้ง่ายกว่า ทารกชาวอเมริกัน

Likewise, Keefer, Dixon, & Brazetton (1982) พบว่าเด็กชาวเคนย่า (Kenya) จะตกใจ และหงุดหงิดได้ง่ายกว่าเด็กอเมริกันเชื้อชาติยุโรป (European-American) นอกจากนี้ยังพบว่าเด็กเคนย่าปลอบตนเองด้วยการดูนิ้วและเลิกให้ความสนใจต่อสิ่งเร้า (Habituation) ที่มากกระตุ้นโดยการสัมผัสได้เร็วกว่า แต่เด็กอเมริกันเชื้อชาติยุโรปจะเลิกให้ความสนใจต่อสิ่งเร้าที่มากกระตุ้นทางตาได้เร็วกว่า และเรียนรู้ได้ดีกว่า (cited in Bornstein et al., 1988)

Chisholm (1983); Chisholm & Heath (1986) พบว่า ความแตกต่างในพื้นฐานอารมณ์ระหว่างทารกแอลโกล (Anglo) อโบริจีเนียล (Aboriginal) และนาวาโฮ (Navaho)

มีสาเหตุบางส่วนเกิดจากระดับความดันโลหิตของมารดาขณะตั้งครรภ์ ฮอร์โมนของมารดาที่มีภาวะเครียดจะผ่านทางสะดือมาสู่ทารก กระตุ้นให้ทารกในครรภ์มีภาวะเครียด และถ้ามารดามีภาวะเครียดเป็นเวลานาน จะส่งผลต่อพื้นฐานอารมณ์ของทารกได้ (cited in Bornstein et al., 1992)

Kagan, Arais, & Snidman (1989) ได้ทำการศึกษาเด็กชาวไอริช(Irish)จำนวน 106 คน ที่เกิดในเมืองดับลิน (Dublin) และเด็กชาวจีน จำนวน 80 คน ที่เกิดในเมืองปักกิ่ง (Beijing) โดยทำการบันทึกวิดีโอเทป เพื่อดูกิจกรรมการเคลื่อนไหว การส่งเสียง การยิ้ม การร้องไห้ และการแสดงอาการหงุดหงิด คะแนนการเคลื่อนไหวได้จากความถี่ในการเคลื่อนไหว แขน ขา การยืดแขน หรือขา การโก่งตัว ส่วนการยิ้ม การส่งเสียง การแสดงอาการหงุดหงิด นับจากจำนวนครั้งของการแสดงในแต่ละพฤติกรรม การร้องไห้นับเป็นช่วงเวลาของการร้องไห้เป็นวินาที ผลการวิเคราะห์พบว่า เด็กชาวจีนมีกิจกรรมการเคลื่อนไหวต่ำกว่า หงุดหงิด และส่งเสียงน้อยกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับเด็กชาวไอริช ส่วนการยิ้มของทารกนั้นเป็นเพียงพฤติกรรมเดียวที่ไม่พบความแตกต่างในทั้ง 2 ชาติ (cited in Plomin & McGearn, 1994)

Schwalb & Shoji (1994) ทำการศึกษาโครงสร้างและลักษณะการรับรู้พื้นฐานอารมณ์ของทารกในมารดาชาวญี่ปุ่น โดยใช้เครื่องมือชนิดใหม่ที่พัฒนามาจากแบบสอบถามพื้นฐานทารกของ Carey (1970) โดยให้มารดาชาวญี่ปุ่นอธิบายถึงรูปแบบพฤติกรรมของทารกตามที่มีในแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยมารดาจำนวน 469 คน ทำการประเมินพฤติกรรมของทารกในขณะทารกมีอายุ 1, 3 และ 6 เดือน ผลการศึกษาให้ข้อสรุปว่าพื้นฐานอารมณ์ที่วัดได้ในทารกนั้น เป็นเพียงการวัดการรับรู้ของมารดาเกี่ยวกับพื้นฐานอารมณ์ของทารกเท่านั้น ไม่ใช่การวัดพื้นฐานอารมณ์ที่แท้จริงของทารก และการรับรู้ของมารดาเกี่ยวกับพื้นฐานอารมณ์ของทารกขึ้นอยู่กับความแตกต่างระหว่าง วัฒนธรรม

สำหรับในประเทศไทย พิริยา ธาราธิสุขธิกุล (2529) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของลักษณะพื้นฐานอารมณ์ของทารกไทยอายุระหว่าง 4-8 เดือน จำนวน 265 คน เปรียบเทียบกับทารกอเมริกัน จากการศึกษาของ Carey (1978) พบว่า ทารกอเมริกันมีความสม่ำเสมอทางสรีระของร่างกายมากกว่าทารกไทย ตอบสนองต่อบุคคลหรือสิ่งเร้าในเชิงยอมรับมากกว่า และปรับตัวได้ดีกว่าทารกไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สรุปได้ว่า ทารกในแต่ละวัฒนธรรมจะมีพื้นฐานอารมณ์ที่แตกต่างกัน

5.4 พื้นฐานอารมณ์กับความแตกต่างระหว่างเพศ และ ชนชั้น

โดยทั่วไปแล้วไม่พบความแตกต่างระหว่างเพศ หรือระดับชนชั้นในกรณีของพื้นฐานอารมณ์ในทารกมากนัก มีข้อยกเว้นเพียงเล็กน้อยทางด้านพัฒนาการเท่านั้น เช่น ทารกเพศหญิงมีวุฒิภาวะทางกายมากกว่าทารกชายเล็กน้อย ทารกชายอ่อนแอกว่าทารกหญิง โดยเฉพาะช่วงขวบปีแรกของชีวิตทารกชายจะเสียชีวิตมากกว่าทารกหญิง แต่ทารกชายจะมีกล้ามเนื้อมากกว่าทารกหญิง (Eaton, & Enns, 1986 cited in Helen, 1992) และทั้งทารกหญิงและทารกชาย ไม่มีความแตกต่างกันในองค์ประกอบของพื้นฐานอารมณ์ทั้ง 9 ด้าน ซึ่ง Thomas & Chess (1977) กล่าวว่า ทั้งหญิงและชายมีความเป็นเด็ก "เลี้ยงยาก" และ "เลี้ยงง่าย" ได้เท่า ๆ กัน

Carey (1970); Carey & McDevitt (1978) ได้ทำการศึกษาทารกอายุ 4-8 เดือน จำนวน 203 คน โดยใช้แบบสอบถามพื้นฐานอารมณ์ที่สร้างขึ้น คือ Infant Temperament Questionnaire และ Revised Infant Temperament Questionnaire ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ไม่มีความแตกต่างระหว่างเพศ กล่าวคือ ทารกเพศหญิง และเพศชายเป็นเด็ก "เลี้ยงง่าย" และ "เลี้ยงยาก" เท่า ๆ กัน

Sameroff & Kelly (cited in Thomas & Chess, 1977) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบพื้นฐานอารมณ์ของทารก เพศ และลำดับการเกิด โดยใช้ Infant Temperament Questionnaire ของ Carey (1970) ในเด็กทารกอายุ 4 เดือน จำนวน 220 คน ผลการศึกษาพบว่า พื้นฐานอารมณ์ของทารกไม่สัมพันธ์กับเพศ แต่สัมพันธ์กับลำดับการเกิด คือ บุตรคนแรกเคลื่อนไหวมาก ปรับตัวได้ดีกว่าบุตรคนรอง

Hsu et al., 1981 ทำการศึกษาพื้นฐานอารมณ์ของทารกชาวจีนอายุ 4-8 เดือน จำนวน 349 คน ผลการศึกษาพบว่า ไม่มีความแตกต่างกันของพื้นฐานอารมณ์ระหว่างเพศ

สำหรับในประเทศไทยนั้น พิริยา ธาราพิสุทธิกุล (2529) ศึกษาพื้นฐานอารมณ์และปัจจัยบางประการที่เกี่ยวข้องในทารกวัย 4-8 เดือน จำนวน 265 คน โดยใช้แบบสอบถามพื้นฐานอารมณ์ของทารก (Revised Infant Temperament Questionnaire) ผลการศึกษาไม่พบความแตกต่างของพื้นฐานอารมณ์ระหว่างทารกเพศชายและเพศหญิง

เมื่อเปรียบเทียบทารกที่เกิดในชนชั้นกลาง และครอบครัวยากจน Eaton & Enns (1986) พบว่า ไม่มีความแตกต่างระหว่างชนชั้นเช่นกัน แต่พบว่า ทารกที่มาจากครอบครัวยากจนมีอัตราการตายสูงกว่าทารกจากครอบครัวชนชั้นกลางถึง 2 เท่าโดยประมาณ ทารกแรกคลอดมักมีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ปกติ และมักมีประสบการณ์ในเรื่องโรคแทรกซ้อนที่เกิดจาก

มารดาในขณะตั้งครรภ์ หรือจากการคลอด อย่างไรก็ตามถ้าเปรียบเทียบทารกที่มีสุขภาพสมบูรณ์จากทั้ง 2 ชั้นแล้ว จะไม่พบความแตกต่างในเรื่องทักษะการเรียนรู้ พัฒนาการทางการเคลื่อนไหว หรือการเรียนรู้ระหว่างทารกยากจน และทารกชนชั้นกลางในช่วง 2-3 เดือนแรกของชีวิตเลย (cited in Helen, 1992)

Hsu et al., 1981 ทำการศึกษาพื้นฐานอารมณ์ของทารกชาวจีนอายุ 4-8 เดือน จำนวน 349 คน ผลการศึกษาเมื่อเปรียบเทียบกลุ่มของทารกที่แบ่งตามองค์ประกอบพื้นฐานอารมณ์ในครอบครัวที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมต่าง ๆ กันแล้วพบว่า ไม่มีความแตกต่างกัน

พริยา ธราธรพิสุทธิกุล (2529) ได้ทำการศึกษาความแตกต่างของพื้นฐานอารมณ์กับปัจจัยด้าน ระดับการศึกษาและอาชีพของมารดา ผลการศึกษาไม่พบความแตกต่างกัน

สรุปได้ว่า ทั้งเพศและชนชั้นไม่มีอิทธิพลต่อการเป็นเด็ก “เลี้ยงยาก” หรือ “เลี้ยงง่าย” ของทารก

5.5 พื้นฐานอารมณ์กับพฤติกรรมการโต้ตอบระหว่างมารดาและทารก

พื้นฐานอารมณ์ จะมีผลกระทบต่อพฤติกรรมการโต้ตอบระหว่างบิดามารดาและทารกหรือไม่ Mohar (1988) กล่าวว่า ความแตกต่างของพื้นฐานอารมณ์ของทารก ทำให้ทารกตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันไป ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมการโต้ตอบของบิดามารดา และจากการศึกษาของ Thomas & Chess (1977) ได้เน้นอิทธิพลของมารดาที่มีต่อทารก เพราะมารดามีบทบาทในการเลี้ยงดูทั้งกลางวันและกลางคืน ความรักใคร่ผูกพันตลอดจนความสัมพันธ์ที่มั่นคง และพฤติกรรมการโต้ตอบ ระหว่างมารดาและทารกจะมีอิทธิพลต่อรูปแบบของพัฒนาการ และทิศทางการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ในเวลาต่อมา

Thomas & Chess (1977) กล่าวว่า ความแตกต่างระหว่างพื้นฐานอารมณ์ของทารกแต่ละคน มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และมีผลกระทบต่อพฤติกรรมการโต้ตอบระหว่างมารดาแลทารกเป็นอย่างมาก ซึ่งอาจสะสมเป็นผลกระทบที่มีต่อพัฒนาการของทารกต่อไป

Dunn & Kendrick (1982) ทำการศึกษาระยะยาวโดยการสังเกตพื้นฐานอารมณ์ของทารกกับความแตกต่างกันของความสัมพันธ์ในครอบครัว การตอบสนองของทารกต่อการเปลี่ยนแปลงในครอบครัว ผลการศึกษาพบว่า พื้นฐานอารมณ์ที่แตกต่างกันของทารก มีความ

สัมพันธ์กับพฤติกรรมการโต้ตอบที่แตกต่างกันระหว่างมารดากับทารก และมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในครอบครัว

Hinde & Simpson (1982) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพื้นฐานอารมณ์กับความสัมพันธ์ในครอบครัวพบว่า ทารกที่มีองค์ประกอบของพื้นฐานอารมณ์ ด้านอารมณ์ทางลบ จะแสดงการตอบสนองรุนแรง ขณะเดียวกันมารดาจะมีความวิตกกังวลและหงุดหงิด ซึ่งส่งผลให้ทารกยิ่ง "เลี้ยงยาก" พฤติกรรมการโต้ตอบระหว่างมารดากับทารกไม่ดี

Bates (1986a, 1986b) พบว่า พื้นฐานอารมณ์ที่จัดเป็นเด็ก "เลี้ยงยาก" และพฤติกรรมการโต้ตอบที่น้อยของบิดามารดาที่มีต่อทารก มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง ซึ่งทั้งสองจะส่งผลต่อพฤติกรรมที่เป็นปัญหาในระยะเวลายาวต่อทารก (cited in Bornstein et al., 1992)

Andrews (1991) ศึกษาพบว่า การรับรู้ของมารดาเกี่ยวกับพื้นฐานอารมณ์ของทารก จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการโต้ตอบ ระหว่างมารดาและทารก กล่าวคือ มารดาที่รับรู้ว่าเป็นเด็ก "เลี้ยงยาก" มารดาจะแสดงพฤติกรรมการโต้ตอบที่ไม่ดีต่อทารก แต่ถ้ามารดารับรู้ว่าเป็นเด็ก "เลี้ยงง่าย" มารดาจะแสดงพฤติกรรมการโต้ตอบที่ดีต่อทารก

สรุปได้ว่า พื้นฐานอารมณ์ของทารก จะมีอิทธิพลต่อรูปแบบการแสดงพฤติกรรมการโต้ตอบของบิดามารดาที่มีต่อทารก ขณะเดียวกัน พฤติกรรมการโต้ตอบที่ไม่ดีของบิดามารดา ก็จะส่งผลต่อพื้นฐานอารมณ์ของทารกด้วยเช่นกัน

5.6 พื้นฐานอารมณ์กับองค์ประกอบทางพันธุกรรม

เมื่อไม่นานมานี้ ได้มีผู้ทำการศึกษาพบว่า ความแตกต่างของพื้นฐานอารมณ์นั้นมีพื้นฐานมาจากความแตกต่างทางชีววิทยาตั้งแต่กำเนิด การศึกษาเด็กฝาแฝด ถือเป็นหลักฐานยืนยันถึงองค์ประกอบทางพันธุกรรม

Freedman & Kellerer (1963); Vandenbea (1969) ทำการศึกษาพบว่า ฝาแฝดที่เกิดจากไข่คนละใบ จะมีจิตใจและพฤติกรรมเคลื่อนไหวที่คล้ายคลึงกันมากกว่าฝาแฝดที่เกิดจากไข่คนละใบ เช่นเดียวกับการศึกษาของ Toracrsen & Kringlen (1978) ที่ศึกษาเด็กฝาแฝดชาวนอร์เวย์ (Norwegian)

Buss & Plomin (1975) เห็นด้วยกับคำกล่าวที่ว่าพื้นฐานอารมณ์เป็นลักษณะเฉพาะที่ได้รับการถ่ายทอดมา จากการศึกษาในเด็กฝาแฝดพบว่า เด็กฝาแฝดเหมือนจะมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบของพื้นฐานอารมณ์ด้านลักษณะอารมณ์ ระดับการทำกิจกรรมและ

ความสามารถในการปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันในสังคม แต่ไม่พบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเหล่านี้ในเด็กฝาแฝดคล้าย

Matheny (1980); Goldsmith (1983); Plomin (1986) ทำการศึกษาพื้นฐานอารมณ์ในเด็กแฝดเหมือนและแฝดคล้าย พบข้อมูลสนับสนุนว่าความแตกต่างกันของพื้นฐานอารมณ์ในเด็กแต่ละคนนั้นเป็นอิทธิพลที่เกิดจากการถ่ายทอดทางพันธุกรรม

Braungart & Plomin (1992) ศึกษาอิทธิพลของพันธุกรรมในการประเมินพื้นฐานอารมณ์ของทารก จากการใช้แบบประเมินพฤติกรรมระหว่างพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน พี่น้องต่างบิดามารดาและฝาแฝด ทำการศึกษาโดยวัดพื้นฐานอารมณ์ของทารกอายุ 1 และ 2 ปี ที่เป็นพี่น้องร่วมบิดามารดากัน จำนวน 95 คู่ และพี่น้องต่างบิดามารดากันจำนวน 80 คู่ เปรียบเทียบกับการศึกษาของ Matheny (1980) ที่ศึกษาในเด็กฝาแฝดในช่วงอายุ 1 และ 2 ปี เช่นกัน และใช้แบบวัดชนิดเดียวกัน ทำการศึกษาฝาแฝดที่มาจากไข่ใบเดียวกัน จำนวน 85 คู่ และคู่แฝดไข่คนละใบ จำนวน 50 คู่ ผลการศึกษานับสนับสนุนสมมติฐานอย่างยิ่งว่า พื้นฐานอารมณ์ในเด็กทารกเป็นอิทธิพลของพันธุกรรม

จากการศึกษาดังกล่าวข้างต้น สนับสนุนสมมติฐานที่ว่า พื้นฐานอารมณ์ของทารกมีการถ่ายทอดทางพันธุกรรม

5.7 พื้นฐานอารมณ์กับความคงที่

มีการศึกษามากมายที่แสดงว่าพื้นฐานอารมณ์มีความคงที่ (Stable) เป็นเวลานานหลายเดือน ถึง 1 ปี และจากการศึกษาของ Matheny, Ricse, & Wilson (1985) ที่ทำการศึกษาโดยการให้คะแนนพื้นฐานอารมณ์ของทารกแรกเกิดจำนวน 110 คน เปรียบเทียบกับคะแนนพื้นฐานอารมณ์เมื่อเด็กอายุ 9 เดือน โดยใช้มาตรวัดพื้นฐานอารมณ์ซึ่งประกอบไปด้วยการให้คะแนนในเรื่องความหงุดหงิด งอแง การตัดสินใจจากผู้ใหญ่ถึงความรู้สึกดีหรือไม่ดีเมื่ออยู่ใกล้เด็ก ผลการศึกษานับสนับสนุนคำกล่าวที่ว่า พื้นฐานอารมณ์มีความคงที่ในช่วง 9 เดือนและความคงที่เหล่านี้จะค่อยๆ ลดลงไปเรื่อยๆ ในเด็กก่อนวัยเรียน และวัยเด็กตอนต้น (Buss & Plomin, 1975; Thomas & Chess, 1977; Susman, 1980 cited in Fogel, 1991)

อย่างไรก็ตามได้มีการศึกษาต่อมามากมาย ที่สนับสนุนว่าพื้นฐานอารมณ์มีความคงที่ตลอดช่วงขวบปีแรก (Fox & Porges, 1989 cited in Fogel, 1991) และความคงที่นี้จะพบได้จนกระทั่งทารกอายุ 3 ปี (Bates, 1987 cited in Fogel, 1991) และในปี ค.ศ. 1993 Hershey ได้ทำการศึกษาพบว่าพื้นฐานอารมณ์ของทารกจะคงที่ไปจนกระทั่งทารกอายุ 6 ปี

สรุปได้ว่า พื้นฐานอารมณ์เป็นพฤติกรรมที่พบได้ตั้งแต่แรกเกิด แต่อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมจะทำให้พื้นฐานอารมณ์เปลี่ยนแปลงไป และจากการศึกษาล่าสุดพบว่า พื้นฐานอารมณ์ของทารกมีความคงที่นานถึง 6 ปีแรกของชีวิต

5.8 พื้นฐานอารมณ์กับสิ่งแวดล้อม

การเข้ากันได้ (Goodness of fit) ระหว่างพื้นฐานอารมณ์ของเด็ก และความต้องการของสิ่งแวดล้อม จะส่งผลต่อความสามารถในการปรับตัวในระยะยาวของเด็ก

เด็ก "เลี้ยงยาก" จะไม่มีประสบการณ์ที่เป็นปัญหาในเวลาต่อมา ถ้าเด็กเหล่านี้มีบิดามารดาที่เข้าใจและอดทนต่อลักษณะรูปแบบพฤติกรรม สามารถจัดหากิจกรรมที่เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของพฤติกรรมนั้น ในขณะที่เด็ก "เลี้ยงง่าย" จะมีประสบการณ์ที่เป็นปัญหาได้ถ้าบิดามารดาเรียกร้องความต้องการจากเด็กมากเกินไป

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ตัวทำนายความสามารถในการปรับตัวในระยะยาวของเด็กที่สำคัญก็คือ ความไวในการรับรู้รู้สึก และความสามารถของบิดามารดา ในการปรับตัวเข้ากับลักษณะพื้นฐานอารมณ์ของเด็กได้อย่างเหมาะสม (Chess & Thomas, 1986)

Scars & Mccortney (1983) ให้ข้อเสนอแนะว่า พื้นฐานอารมณ์ของเด็ก จะเป็นตัวก่อให้เกิดพฤติกรรมการตอบสนองจากบุคคลรอบข้าง ซึ่งการตอบสนองเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อพัฒนาการ ทารกที่มีความเป็นมิตร มีแนวโน้มที่จะเข้าหาและส่งสัญญาณ เช่น ส่งยิ้มเพื่อดึงดูดความสนใจ และการเล่นจากผู้ใหญ่ ซึ่งการกระตุ้นทางสังคมนี้จะส่งผลที่เป็นประโยชน์กลับมาสู่เด็ก ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อเด็กโตขึ้น พื้นฐานอารมณ์เหล่านี้จะนำเด็กไปสู่การชอบเข้าหาสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ โดยเฉพาะในสภาพการณ์ที่เหมาะสมต่อรูปแบบพฤติกรรมของพวกเขามากที่สุด เช่น เด็กที่ชอบกิจกรรมที่เคลื่อนไหวมาก อาจเลือกเล่นกีฬา แต่เด็กที่ไม่ชอบกิจกรรมการเคลื่อนไหวมาก จะเลือกกิจกรรมที่นั่งกับที่ เช่น อ่านหนังสือ เล่นเกม ซึ่งความชอบเหล่านี้เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล และส่งผลกระทบต่อพัฒนาการในทิศทางที่แตกต่างกันไป (cited in Bornstein, 1992)

Wachs & Gandour (1983) แย้งว่า แต่ละบุคคลไม่จำเป็นต้องตกแต่ง (Shape) สิ่งแวดล้อม ประสบการณ์ที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับพื้นฐานอารมณ์ที่แตกต่างกัน เช่น ระหว่างเด็กที่มีองค์ประกอบของพื้นฐานอารมณ์ด้านอารมณ์ทางบวกและมีความสามารถในการปรับตัวได้สูง กับเด็กที่มีอารมณ์ทางลบและความสามารถในการปรับตัวต่ำ เด็กทั้ง 2 นี้จะมีประสบการณ์ที่แตกต่างกันไป ตามองค์ประกอบพื้นฐานอารมณ์ของเด็กแต่ละคน

Gandnour (1989) ศึกษาอิทธิพลของพื้นฐานอารมณ์และการเลี้ยงดูของบิดามารดา ที่มีต่อพฤติกรรมการสำรวจของเด็ก โดยทำการสังเกตเด็กอายุ 15 เดือนที่บ้าน วัดกิจกรรมที่เด็กมีการสำรวจ วัดการแนะนำและการกระตุ้นของมารดา และวัดพื้นฐานอารมณ์ของเด็ก พบว่า เด็กที่มีองค์ประกอบพื้นฐานอารมณ์ด้านระดับกิจกรรมต่ำที่มารดามีการกระตุ้นเด็กมาก เด็กเหล่านี้จะสำรวจสิ่งแวดล้อมมากกว่า เด็กที่มีระดับกิจกรรมต่ำและมารดากระตุ้นเด็กน้อย และเด็กที่มีระดับกิจกรรมสูง จะสำรวจสิ่งแวดล้อมมากที่สุดทั้ง ๆ ที่มารดาไม่ได้กระตุ้นเด็ก สรุปได้ว่า การเลี้ยงดูของบิดามารดา และอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ต่อพฤติกรรมการสำรวจของเด็ก ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบพื้นฐานอารมณ์ของเด็กเอง (cited in Bornstein, 1992)

สรุปได้ว่า พื้นฐานอารมณ์ของทารก จะเป็นตัวกำหนดให้ทารกแสดงพฤติกรรม ได้ตอบสนองบุคคล หรือสิ่งต่าง ๆ รอบตัวแตกต่างกัน

5.9 พื้นฐานอารมณ์กับพัฒนาการของเด็ก

Thomas, Chess, & Birch (1969) ได้ศึกษาพบว่า พื้นฐานอารมณ์มีความสัมพันธ์กับการเกิดปัญหาพฤติกรรม ในกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 136 คน พบว่ามีเด็กจำนวน 42 คน ที่มีปัญหาพฤติกรรมที่ต้องการการดูแลรักษาทางจิตเวชเด็ก "เลี้ยงยาก" และเด็ก "ปรับตัวช้า" เป็นกลุ่มที่มีปัญหา การปรับตัวในสัดส่วนที่มากกว่าเด็ก "เลี้ยงง่าย" คือ ประมาณร้อยละ 70 ของเด็ก "เลี้ยงยาก" ร้อยละ 40 ของเด็ก "ปรับตัวช้า" ที่มีปัญหาพฤติกรรม ในขณะที่มีเพียงร้อยละ 18 ของเด็ก "เลี้ยงง่าย" เท่านั้นที่มีปัญหาดังกล่าว

Rutter (1982) ได้อ้างถึงข้อเสนอแนะของดัน Dunn (1982) ว่า พื้นฐานอารมณ์ของเด็กจะมีอิทธิพลต่อพัฒนาการของเด็ก และการตอบสนองของบุคคลอื่นที่มีต่อเด็ก โดยผ่านกลไก 5 ประการ

1. อิทธิพลต่อบุคคลอื่น (Effect on others) ลักษณะพื้นฐานอารมณ์ของเด็กอาจมีอิทธิพลต่อทำให้การตอบสนองของบิดามารดา เด็กที่มีความรุนแรงของการตอบสนองในระดับสูง มักจะแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบอย่างรุนแรง อาจทำให้บิดามารดาโกรธอยู่เสมอ หรืออดทนไม่ได้ นานต้องลงโทษเด็ก ในขณะที่เด็กที่มีความรุนแรงของการตอบสนองในระดับต่ำ ซึ่งมักจะแสดงปฏิกิริยาต่าง ๆ เพียงเล็กน้อย อาจไม่ได้รับการตอบสนองด้วยความสนใจจากบิดามารดาเท่าที่ควร เด็กที่มีความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อมและยอมรับประสบการณ์ใหม่ได้ง่าย ย่อมทำให้บิดามารดาตอบสนองด้วยความพอใจและชื่นชม ดังนั้นเด็ก

ที่มีองค์ประกอบพื้นฐานอารมณ์ต่างกันก็ย่อมกระตุ้นพฤติกรรม และการตอบสนองที่แตกต่างกัน จากบุคคลที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์ด้วย จากการศึกษาของ Rutter (1978) ในครอบครัวที่บิดามารดามีความเจ็บป่วยทางจิต พบว่า เด็กที่มีพื้นฐานอารมณ์ไม่ดีจะกลายเป็นแพะรับบาป หรือเป็นที่ระบายอารมณ์โกรธของบิดามารดามากกว่าเด็กคนอื่น ๆ ถึง 2 เท่า ในขณะที่เดียวกันเด็กที่สามารถปรับตัวได้ดี มักจะได้รับการปกป้องแม้ว่าจะอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ตึงเครียด ทั้งนี้เพราะความไม่ลงรอยกัน และความไม่เป็นมิตรทั้งหลายจะมุ่งไปที่สมาชิกคนอื่นของครอบครัว (cited in Rutter, 1982) แสดงว่า พื้นฐานอารมณ์ที่ไม่ดี อาจกระตุ้นพฤติกรรมหรือการตอบสนองในทางลบจากบิดามารดาได้มากกว่า ในขณะที่เดียวกันพื้นฐานอารมณ์ที่ดีอาจช่วยปกป้องมิให้เด็กเป็นที่ระบายอารมณ์โกรธของบิดามารดาได้

2. ขอบเขตของประสบการณ์ (Range of experiences) องค์ประกอบพื้นฐานอารมณ์ของเด็กจะเป็นตัวกำหนดขอบเขตของประสบการณ์ที่เด็กจะได้รับ เด็กที่ว่องไว กระตือรือร้น และชอบเข้าหาสถานการณ์ใหม่จะมีโอกาสได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ และได้รับประสบการณ์ทางสังคมมากกว่าเด็กที่เฉื่อยชา ถอยหนีจากสถานการณ์ใหม่ ๆ ประสบการณ์เบื้องต้นที่เด็กได้เรียนรู้ย่อมมีอิทธิพลต่อการปรับตัวของเด็ก เด็กที่มีลักษณะเป็นมิตร ชอบเข้าหาบุคคลอื่นจะมีโอกาสพบปะคนเป็นจำนวนมาก และมีเพื่อนมากกว่าเด็กที่ขี้ขลาดและขลาดกลัว เด็กที่มีลักษณะดังกล่าวจึงอาจปรับตัวได้ดีกว่า เมื่อต้องแยกจากบิดามารดาไปอยู่ในความดูแลของคนแปลกหน้า เนื่องจากโดยทั่วไปเด็กมักตอบสนองต่อคนแปลกหน้าด้วยการเข้าหา เด็กจึงได้รับความสนใจและการดูแลเอาใจใส่ที่ดี การที่เด็กเคยพบปะกับบุคคลอื่นมาก่อน ทำให้เด็กมีความคุ้นเคยกับคนแปลกหน้า ดังนั้นประสบการณ์การแยกจากจึงเป็นประสบการณ์ที่แปลกใหม่ และตึงเครียดน้อยกว่าสำหรับเด็กกลุ่มนี้

3. สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม (Effective environment) พื้นฐานอารมณ์เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดลักษณะสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับเด็ก เพราะเด็กที่มีพื้นฐานอารมณ์ต่างกัน จะมีการรับรู้และการตอบสนองต่อสิ่งเร้าแตกต่างกัน ดังนั้นสิ่งเร้าที่เหมือนกันจึงไม่ได้มีผลต่อเด็กแต่ละคนเหมือนกัน เช่น เด็กที่มีระดับความทนได้ต่อเสียงต่ำอาจตกใจกลัวเสียงจากเครื่องดูดฝุ่น ในขณะที่เด็กที่มีระดับความทนได้ต่อเสียงสูงจะไม่แสดงความรู้สึกอะไรเลย สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับเด็กคนหนึ่งจึงอาจไม่ใช่สภาพแวดล้อมที่ดีที่สุดสำหรับเด็กอีกคนหนึ่งก็ได้

4. ความสามารถ (Competence) ความสามารถในการปรับตัวของเด็ก เป็นปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม

ล้าวมอาจเป็นสิ่งที่ตึงเครียดน้อยกว่า สำหรับเด็กที่มีความสามารถในการปรับตัวดี เพราะเด็กมีความยืดหยุ่นมาก สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ได้ง่าย ในขณะที่เด็กที่มีความสามารถในการปรับตัวช้า ไม่มีความยืดหยุ่นในการปรับพฤติกรรมของตน จะรับรู้ว่าการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมเป็นสิ่งที่ตึงเครียดมากกว่า ทำให้เด็กปรับตัวได้ยากลำบากกว่า

5. ความอ่อนแอทางด้านจิตใจ (Vulnerability) ปัจจัยที่เป็นความอ่อนแอด้านจิตใจ หมายถึง ปัจจัยที่มีความโน้มเอียงจะเพิ่มผลของความตึงเครียดให้มากขึ้น แต่ถ้าเป็นปัจจัยที่มีความโน้มเอียงที่ส่งผลให้ความตึงเครียดน้อยลง เรียกว่า “ปัจจัยปกป้อง” แต่ละบุคคลมีการตอบสนองต่อประสบการณ์ที่ตึงเครียดแตกต่างกันมาก จึงมีข้อสันนิษฐานว่า แต่ละบุคคลอาจมีความอ่อนแอต่อความตึงเครียดทางด้านจิตใจแตกต่างกัน โดยที่การทำงานของร่างกาย และจิตใจที่ต่างกันนี้อาจขึ้นกับ สภาพแวดล้อม ช่วงระยะเวลา และประสบการณ์ที่บุคคลนั้นได้รับรู้อยู่เสมอ

สรุปได้ว่า พื้นฐานอารมณ์จะมีอิทธิพลต่อพัฒนาการของเด็กโดยผ่านกลไกและรูปแบบความสัมพันธ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อพัฒนาการ

6. การศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการโต้ตอบระหว่างมารดาและทารก

Harvy (1987) กล่าวว่า คุณภาพของพฤติกรรมการโต้ตอบระหว่างทารกและผู้เลี้ยงดูจะพัฒนาไปในทิศทางที่แตกต่างกันไป และพฤติกรรมการโต้ตอบเหล่านี้ มีบทบาทสำคัญต่อพัฒนาการและความก้าวหน้าของทารก อย่างที่เราได้ทราบแล้วว่า ไม่ว่าจะวิธีการดูแลทารกหรือลักษณะเฉพาะที่ติดตัวทารกมาตั้งแต่กำเนิด ต่างไม่เพียงพอในการกำหนดพัฒนาการทางจิตสังคมของทารกได้ ปัจจุบันได้มีปัจจัยที่ 3 ซึ่งมีบทบาทสำคัญ นั่นคือ พฤติกรรมการโต้ตอบระหว่างมารดาและทารก ปัจจัยนี้กล่าวว่า บุคลิกภาพของบิดามารดา และพื้นฐานอารมณ์ของทารก มีความสำคัญเท่าๆ กับขั้นตอนการพัฒนาการของทารกเลยทีเดียว สำหรับในวัยทารกแล้วมีคำ 3 คำ นั่นคือ ความเข้าใจกันได้อย่างเหมาะสม (Synchrony) ความผูกพัน (Attachment) และการสำรวจ (Exploration) ที่สามารถใช้ในการอธิบายถึงขั้นตอนการพัฒนาการ และธรรมชาติของพฤติกรรมการโต้ตอบระหว่างมารดาและทารก

จากการศึกษามารดาและทารกแรกเกิด พบว่า กระบวนการของพฤติกรรมการโต้ตอบที่เกิดขึ้นซึ่งกันและกันระหว่างมารดาและทารก จะเกิดขึ้นในทันทีที่ทารกถือกำเนิดมา (Campbell & Taylor, 1979) กระบวนการเหล่านี้ อาจเกิดจากการรวมกันระหว่างการตอบ

สนองทางสรีรวิทยา และพฤติกรรมการเรียนรู้ ซึ่งเป็นช่วงเวลาสูงสุดของการตอบสนองต่อสิ่งเร้า ทั้งมารดาและทารก (Oyama, 1979) และอาจเป็นการรวมกับปฏิกิริยาตอบสนองของทารกที่มี มาแต่กำเนิด ยกตัวอย่างเช่น ทารกแรกเกิดจะตอบสนองต่อระดับเสียงของหญิงมากกว่าชาย (Brazelton, 1979) ตอบสนองต่อใบหน้าของมนุษย์ (Fantz, 1965) และสามารถกลอกตาไป ตามทิศทางของเสียง (Bower, 1974) เคลื่อนไหวได้อย่างเป็นจังหวะกับคำพูดของผู้ใหญ่ (Condon, 1974) สามารถจำกลิ่นน้ำนมมารดาได้ (Macfarlane, 1975) และมารดาสามารถจำ เสียงร้องไห้ของบุตรได้ (Formby, 1967)

Campbell & Taylor (1979) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมารดาและบุตร และ ศึกษาผลของการติดต่อด้วยการสัมผัส (Skin-to-Skin contact) ระหว่างมารดาและบุตรใน ระยะแรกเกิด และได้ข้อสรุปว่า ความใกล้ชิด และความรู้สึกปลอดภัย (เกิดจากการติดต่อด้วย การสัมผัสตั้งแต่ระยะแรกเกิด) นำไปสู่การเพิ่มพัฒนาการทางการรู้คิด และพัฒนาการทางสังคม ของเด็กในช่วง 2 ปีหลังจากเกิด แต่พบข้อขัดแย้งที่แตกต่างกัน 2 ประการ คือ ประการแรก ความสัมพันธ์แบบใกล้ชิดของมารดาและบุตร มีผลต่อพัฒนาการทางการคิด และพัฒนาการทาง สังคมของเด็กจริงหรือไม่ และความผูกพันแบบใกล้ชิด (Close attachment) มีความสำคัญต่อ การเตรียมความพร้อมปลอดภัย (Secure) ในการเรียนรู้และกระบวนการสังคมประกิตของเด็ก ประการที่ 2 ความต่อเนื่องของความผูกพันแบบมั่นคง (Secure Attachment) และการก ระตุ้นจากสิ่งแวดล้อม จะมีความสำคัญมากกว่าประสบการณ์ของชีวิตในระยะแรกหรือไม่ ข้อขัดแย้งเหล่านี้นำไปสู่การศึกษาถึงองค์ประกอบที่มีผลต่อพัฒนาการของเด็กต่อไป (cited in Hervy, 1987)

6.1 พฤติกรรมการโต้ตอบระหว่างมารดาและทารกกับความแตกต่างระหว่าง วัฒนธรรม

Freedman (1979) ศึกษาพบว่า มารดาชาวญี่ปุ่น และชาวจีนจะสื่อสารกับบุตรโดยใช้ คำพูดน้อยกว่ามารดาชาวคอเคเซียน (Caucasian)

Kuchner (1980) ทำการศึกษาระยะยาวพบว่า มารดาชาวอเมริกันเชื้อชาติจีนจะ กระตุ้น และมีพฤติกรรมการโต้ตอบกับทารกน้อยกว่า แต่จะปลอบบุตรมากกว่ามารดาชาว อเมริกัน เชื้อชาติยุโรป (cited in Bornstein, 1992)

Dixon (1981) ทำการศึกษาทารกแก้วไชของเคนย่า (Guisii) กับทารกชาติตะวันตก เขาพบว่า วัฒนธรรมแก้วไช มารดาและทารกมีการจ้องมองซึ่งกันและกันน้อยมากเมื่อเปรียบ

เทียบกับชาติตะวันตก Dixon กล่าวว่า ชาวแก้วไซต้องการให้เด็กสงบเงียบ เพราะมีความเชื่อว่า ความสนุกสนานจะดึงดูดให้เกิดความอิจฉาและเวทมนต์ (Levine, 1990) ดังนั้นการหลีกเลี่ยง การจ้องมองทารก จึงเป็นการป้องกันอันตรายที่จะเกิดกับทารก ซึ่งแบบแผนของบิดามารดาจะเป็น ตัวทำนายพัฒนาการที่ตามมา กล่าวคือ ทารกแก้วไซจะเป็นทารกที่ไม่แสดงปฏิกิริยาใด ๆ อยู่ เฉย ๆ (Passive) เป็นผู้ริเริ่มในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นน้อย ไม่ค่อยมีการแสดงบทบาทสมมติ (cited in Quinton, 1994)

Samerott (1984) ได้ศึกษาชนชาติอาฟริกัน 3 เผ่า และพบความแตกต่างที่เฉพาะ ของพื้นฐานอารมณ์ที่มีต่อการเลี้ยงดู และการแสดงปฏิกิริยาต่าง ๆ ของบิดามารดาที่แตกต่างกัน ไปในแต่ละวัฒนธรรม เช่น มารดาเผ่าดิโก (Digo) จะตอบสนองความต้องการของทารกทันทีที่ ร้อง

Whiten (1986) พบว่า มารดาชาวอีลามา (Elauma) จะตอบสนองต่ออาการร้องไห้ ของบุตรเร็วกว่ามารดาชาวอังกฤษ และการตอบสนองส่วนใหญ่จะเป็นการตอบสนองโดยใช้ร่างกาย มากกว่าคำพูด

Fogel (1988) พบว่า มารดาชาวญี่ปุ่นจะแสดงพฤติกรรมโต้ตอบต่อบุตรแตกต่างกับ มารดาชาวอเมริกันในหลาย ๆ ด้าน มารดาชาวญี่ปุ่นจะใช้ภาษาในการโต้ตอบกับบุตรและมีการ สัมผัสร่างกาย เช่น อุ้ม กอด จูบ น้อยกว่ามารดาชาวอเมริกัน และในขณะมีพฤติกรรมโต้ตอบ กับบุตร มารดาชาวอเมริกันจะยื่นหน้าเข้าไปใกล้บุตรมากกว่า (Otake, 1986) การสื่อสารกับบุตร ของมารดาทั้ง 2 ชาติก็แตกต่างกัน คือ มารดาชาวญี่ปุ่นมักใช้คำพูดในทางลบ เช่น การห้าม และแสดงความรู้สึกทางลบ สนทนาต่อบุตรด้วยคำที่ไม่มีความหมาย พูดเลียนแบบคำพูดของ บุตร ในขณะที่มารดาชาวอเมริกันจะสื่อสารโดยใช้ประโยคที่สมบูรณ์ และเป็นคำที่ผู้ใหญ่สนทนา กัน จะใช้คำพูดในการดึงดูดความสนใจของบุตร แต่มารดาชาวญี่ปุ่นจะใช้ระดับเสียงที่ต่างกัน ปรบมือ หรือตีดนิ้ว (Toda, 1990)

สรุปได้ว่า มารดาต่างวัฒนธรรมกันก็จะมีพฤติกรรมการโต้ตอบต่อทารกที่แตกต่างกัน

6.2 พฤติกรรมการโต้ตอบระหว่างมารดาและทารกกับพัฒนาการ

Thomas & Chess (1977) กล่าวไว้ว่า ถ้าสิ่งแวดล้อมเหมาะสม เช่นมารดามีความ ระมัดระวังในการดำเนินพฤติกรรมที่ชนผิดปกติของเด็ก มีความอดทนต่อพื้นฐานอารมณ์ของเด็ก จัดหาของเล่นหรือกิจกรรมที่เหมาะสมกับพื้นฐานอารมณ์ของเด็กแล้ว เด็ก "เลี้ยงยาก" ไม่ใช่สาเหตุ ของการเกิดพฤติกรรมที่ผิดปกติแต่อย่างใด ตรงกันข้ามเด็ก "เลี้ยงง่าย" จะมีปัญหาต่อการ

พัฒนาการได้ ถ้าบิดามารดามีความต้องการ และคาดหวังในตัวเด็กสูง หรือละเลยความต้องการของเด็กเนื่องจากเด็กไม่ได้เรียกร้องความต้องการเช่นเด็กอื่นๆ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าพฤติกรรม การโต้ตอบระหว่างมารดาและเด็กจะมีอิทธิพลต่อพัฒนาการและรูปแบบของพฤติกรรมต่างๆ ในเวลาต่อมา

สรุปได้ว่า พฤติกรรมการโต้ตอบระหว่างมารดาและทารกมีส่วนในการกำหนดพัฒนาการหรือพฤติกรรมในเวลาต่อมาของทารกได้

7. องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อม เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่สามารถส่งผลต่อพัฒนาการในเวลาต่อมา

Wachs (1991) ได้กล่าวถึง 3 ขั้นตอนในประวัติศาสตร์ทางการวิจัย ถึงผลกระทบของสิ่งแวดล้อมจะสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงในพัฒนาการ ทั่วโลกได้นิยามลักษณะเฉพาะของสิ่งแวดล้อมว่าเป็นตัวแปรทางสังคม เช่นสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคม (SES)ว่าจะไม่ส่งผลกระทบต่อเด็กโดยตรง ในขั้นตอนที่ 2 ได้ศึกษาเพื่อสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสิ่งแวดล้อมที่เฉพาะมากยิ่งขึ้น เช่น การตอบสนอง และการกระตุ้นต่าง ๆ ของบิดามารดา และผลของพัฒนาการ (Lewis & Goldberg, 1967 cited in Bendersky & Lewis, 1994) ในขั้นที่ 3 การวิจัยเมื่อไม่นานมานี้ได้ให้ความสำคัญต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็ก และสิ่งแวดล้อมในการเข้าใจถึงความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่างสิ่งแวดล้อม ลักษณะที่เฉพาะในแต่ละบุคคลและพัฒนาการในอดีตถือว่าสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมเป็นตัวแปรที่นิยมที่สุดในการเป็นตัวแทนในการวัดสิ่งแวดล้อม แต่ในปัจจุบันสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมเป็นเพียงตัวแปรหนึ่งในอีกหลายตัวแปรที่สำคัญที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการ เช่น คุณภาพของพฤติกรรมการโต้ตอบระหว่างมารดาและเด็ก การจัดหาของเล่นที่เหมาะสมแก่เด็ก ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อพัฒนาการในระยะแรกของเด็ก นอกจากนี้ยังมีตัวแปรในครอบครัว เช่น ความเครียดที่พบในชีวิตครอบครัว และแรงสนับสนุนทางสังคมที่มารดาได้รับ (Bendesky & Lewis, 1994)

ลักษณะเฉพาะของชุมชน

จากการศึกษาเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของชุมชนพบว่า โดยทั่วไปแล้ว เด็กที่มาจากชุมชนที่ยากจน มักพบความเสียหายในการพัฒนาการมากกว่าเด็กจากชุมชนมั่งมี (Rutter, 1987) สิ่งแวดล้อมต่างๆ รอบตัวเด็ก ดูเหมือนจะทำให้เกิดความแตกต่างกับเด็กอย่างชัดเจนอันจะทำให้เกิดปัญหาในพัฒนาการตามมา เด็กที่อยู่ในเมืองที่ยากจน มีภาวะเสี่ยงต่อความผิดปกติทาง

จิตมากกว่าเด็กที่อยู่ในเมืองเล็ก ๆ หรือเป็นชนบทที่ยากจน (Lavik, 1977) และพบว่า องค์ประกอบอย่างหนึ่งในการลดผลกระทบทางลบ ที่เกิดจากลักษณะของชุมชนก็คือ การได้รับแรงสนับสนุนจากญาติพี่น้อง หรือองค์การให้บริการจากสังคม (Frustenberg et al., 1978; Crockonberg, 1985) Crockenberg พบว่า องค์การบริการสุขภาพแห่งชาติในประเทศอังกฤษ ที่ให้บริการการสนับสนุนทางสังคมแก่บิดามารดาสามารถเพิ่มจำนวนและคุณภาพของพฤติกรรม การโต้ตอบระหว่างมารดาด้วยแรกรูนกับเด็กได้ โรงเรียนเป็นองค์ประกอบนอกบ้านอย่างหนึ่งที่สามารถช่วยเด็กให้พ้นจากภาวะการตั้งเครียดได้ Rutter (1987) พบว่า เด็กที่มาจากครอบครัวยากจน บิดามารดาแตกแยก จะมีปัญหาพัฒนาการน้อย ถ้าเด็กเหล่านี้ได้อยู่ในโรงเรียนที่ดี ที่ครูเอาใจใส่ (cited in Cole & cole, 1989)

Cholvanich (1994) ได้ทำการศึกษาพัฒนาการของทารกไทยวัย 6 เดือนใน กรุงเทพมหานครโดยใช้ สถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมของมารดา (SES) เป็นตัวแปรในการศึกษาสภาพแวดล้อม ซึ่งได้จากรายได้ของครอบครัวรวมกับระดับการศึกษาของมารดา พบว่า สถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมของมารดามีความสัมพันธ์กับการจัดหาสิ่งแวดล้อมที่ดีให้แก่ทารก พฤติกรรมการโต้ตอบระหว่างมารดาและทารก และการรับรู้ของมารดาเกี่ยวกับการได้รับแรงสนับสนุนจากสังคมและสามีในการเผชิญความเครียด โดยที่มารดาที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมสูง จะจัดหาสิ่งแวดล้อมที่ดีกว่าให้แก่ทารก มีพฤติกรรมการโต้ตอบต่อทารกมากกว่า และรับรู้ว่าตนเองได้รับแรงสนับสนุนจากสังคมและสามีมากกว่ามารดาที่มี SES ต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สรุปได้ว่า สิ่งแวดล้อมเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการ และสำหรับวัฒนธรรมไทย มารดาถือเป็นสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อทารกมากที่สุด และตัวแปรที่นิยมใช้ในการวัดสิ่งแวดล้อมของทารกก็คือ ตัวแปรด้านมารดา ซึ่งได้แก่ สถานภาพทางเศรษฐกิจสังคม พฤติกรรมการโต้ตอบระหว่างมารดาและทารก การจัดหาสิ่งแวดล้อมที่ดีให้แก่ทารก เป็นต้น

จากแนวคิด ทฤษฎีและการศึกษาวิจัยที่ได้กล่าวมาทั้งหมด สรุปโดยย่อได้ว่า นักทฤษฎีส่วนใหญ่ที่ศึกษาเกี่ยวกับพื้นฐานอารมณ์ต่างมีความเห็นตรงกันว่า พื้นฐานอารมณ์เป็นลักษณะที่ถ่ายทอดทางชีววิทยา มีมาแต่กำเนิด ซึ่งเชื่อว่าเป็นการถ่ายทอดทางพันธุกรรม มีความคงที่นานหลายเดือนถึงหนึ่งปี จากนั้นความคงที่เหล่านี้จะค่อยๆ ลดลงไปเรื่อยๆ ถึงแม้ว่าพื้นฐานอารมณ์จะมีความเปลี่ยนแปลงไปตามอายุที่มากขึ้นของเด็กก็ตาม แต่พื้นฐานอารมณ์ก็ยังคงมีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดพฤติกรรมการโต้ตอบระหว่างเด็กและสิ่งแวดล้อม

นักวิจัยเชื่อว่า พื้นฐานอารมณ์ของเด็กขึ้นอยู่กับความต้องการของสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเด็ก ความไวต่อการรับรู้ ความสามารถในการปรับตัวต่อบุคคลรอบข้างในสถานการณ์นั้นๆ และพื้นฐานอารมณ์ จะเป็นตัวชี้แนะแนวทางในการเลือกกิจกรรมและตีความประสบการณ์ พื้นฐานอารมณ์ที่ดีจะนำไปสู่พัฒนาการที่ดี ส่วนพื้นฐานอารมณ์ที่ไม่ดี จะทำนายพฤติกรรมที่เป็นปัญหาในเวลาต่อมาได้ พื้นฐานอารมณ์มีความสำคัญ แต่ไม่ได้เป็นสิ่งเดียวในการกำหนดผลลัพธ์ของพัฒนาการในเวลาต่อมา และในปัจจุบันนักวิจัยจำนวนมาก ต่างลงความเห็นว่า พัฒนาการเกิดจากผลกระทบซึ่งกันและกัน (Reciprocal) ระหว่างพื้นฐานอารมณ์และสิ่งแวดล้อม (Transactional process) และสิ่งสำคัญคือ ทารกแรกเกิดไม่อาจช่วยตนเองได้ จึงต้องพึ่งพาผู้เลี้ยงดู (บิดามารดา) อย่างสมบูรณ์ ลักษณะพฤติกรรมต่างๆ ที่ทารกแสดงออกย่อมส่งผลต่อพฤติกรรมของบิดามารดา ดังนั้น ทารกจะมีพัฒนาการอย่างไรย่อมขึ้นอยู่กับ การเข้ากันได้ระหว่างพฤติกรรมการโต้ตอบของบิดามารดาที่มีต่อทารก และลักษณะเฉพาะของทารกเอง

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Denham (1974) ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความผูกพันของมารดาที่มีต่อทารก พื้นฐานอารมณ์ของทารก ความเครียดและพฤติกรรมการโต้ตอบของมารดา กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยมารดาจำนวน 38 คน ทำการตอบแบบสอบถาม ความผูกพันที่มีต่อทารก ระดับความเครียดและพื้นฐานอารมณ์ทารก และสังเกตมารดาในขณะมีพฤติกรรมโต้ตอบต่อทารก อายุ 6 สัปดาห์ และสังเกตอีกครั้งเมื่อทารกอายุ 9 เดือน ผลการศึกษาพบว่า มารดาที่มีความเครียดจะรู้สึกผูกพันต่อทารก อายุ 6 เดือน น้อยกว่ามารดาที่ไม่มีความเครียด และมารดาที่มีทารกอ่อนแอจะมีพฤติกรรมโต้ตอบต่อทารกน้อย

Inselberg (1992) ทำการศึกษาความแตกต่างระหว่างทารกที่มาจากครอบครัวที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมต่ำ และทารกจากครอบครัวที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมสูง เกี่ยวกับกิจกรรมการทำงานของสมองส่วน Occipital ทำการวัดคลื่นไฟฟ้าสมอง (Electroencephalograms) และพัฒนาการของทารก กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยทารกผิวขาวที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมต่ำ จำนวน 10 คน และทารกผิวขาวที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมสูง 10 คนเช่นกัน ทำการวัดคลื่นไฟฟ้าสมองทารกเมื่ออายุ 3, 6, 12 เดือน แต่ไม่พบความแตกต่างในกิจกรรมการทำงานของสมองส่วน occipital ในทารกเหล่านี้ และจากการวัดพัฒนาการของทารกเป็นระยะ ๆ ระหว่าง 1-18 เดือน ไม่พบความแตกต่างระหว่างกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 เช่นกัน แต่เมื่อทารกอายุ 12 เดือน พบว่า ทารกที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมต่ำจะมี

คะแนนของพัฒนาการในด้านการปรับตัว (Adaptive) และนิสัยส่วนบุคคล (Personal-social) ต่ำกว่าทารกที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมสูง และจากการสังเกตสิ่งแวดล้อมทางบ้านของทารกพบว่า ทารกที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมต่ำ จะมีประสบการณ์ มีโอกาสได้ดูโทรทัศน์ และได้รับการตอบสนองจากมารดาน้อยกว่าทารกที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมสูง

Dureski (1993) ได้ทำการศึกษาทางคลินิกเกี่ยวกับพื้นฐานอารมณ์ของทารกด้านระดับการเคลื่อนไหว (Motor activity level) โดยใช้เครื่องมือ Actometers เปรียบเทียบกับการวัดโดยใช้ Bayley Infant Behavior Record (IBR) ผู้วิจัยทำการวัดระดับการเคลื่อนไหว ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งของพื้นฐานอารมณ์ของทารกอายุ 6-15 เดือน โดยใช้เครื่องมือทั้ง 2 ชนิดดังกล่าว ผลการศึกษาพบความสัมพันธ์ทางบวกในการวัดระดับการเคลื่อนไหวจากการใช้ Actometers และการประเมินในเรื่องการประสานกันของกล้ามเนื้อขนาดใหญ่ (Gross motor coordination) จาก IBR ในทุกระดับอายุ นอกจากนี้ยังพบความสัมพันธ์ระหว่างระดับการเคลื่อนไหวกับพัฒนาการ จากการใช้ Bayley Mental Development ในทารกอายุ 6, 9, 12 เดือน พบว่า พัฒนาการจากศีรษะลงสู่ส่วนล่าง (Cephalocaudal) มีความสัมพันธ์กับคะแนน Actometers กล่าวคือ ทารกจะสามารถใช้แขนได้คล่องแคล่วกว่าการใช้ขา Dureski (1993) จึงสรุปว่า ระดับการเคลื่อนไหวอาจเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อความก้าวหน้าทางพัฒนาการ

Koniak (1994) ทำการศึกษาระยะยาวถึงความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินพื้นฐานอารมณ์ในวัยทารก ปัญหาพฤติกรรมที่ตามมาในวัยเด็ก และพฤติกรรมการโต้ตอบระหว่างมารดาและทารก กลุ่มตัวอย่างเป็นชนชั้นกลางประกอบด้วยมารดาและทารก อายุ 4-8 เดือน ชาวคอเคเซียน (Caucasian) จำนวน 49 คู่ เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินพื้นฐานอารมณ์ คือ Revised Infant Temperament Questionnaire และ เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินพฤติกรรม การโต้ตอบระหว่างมารดาและทารก คือ NCAST (Teaching Scale) ผลการศึกษาพบว่ามารดาที่มีความไม่คงที่ในการประเมินพื้นฐานอารมณ์ของทารก ในช่วง 4-8 เดือน กล่าวคือ ในช่วงแรกมารดาประเมินว่าทารกเป็น เด็ก "เลี้ยงยาก" แต่ต่อมา กลับประเมินว่าทารกเป็น เด็ก "เลี้ยงง่าย" หรือ อาจประเมินว่าเป็นเด็ก "เลี้ยงง่าย" ในช่วงแรก และเป็นเด็ก "เลี้ยงยาก" ในช่วงหลัง นอกจากนี้ไม่พบความแตกต่างในพฤติกรรมโต้ตอบระหว่างมารดาและทารก กับการประเมินทารกว่าเป็นเด็ก "เลี้ยงง่าย" หรือ "เลี้ยงยาก" และพบว่า การเป็นเด็ก "เลี้ยงยาก" เพียงอย่างเดียว ไม่อาจทำนายพฤติกรรมในเวลาต่อมาได้

ปัญหาในการวิจัย

พื้นฐานอารมณ์และสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคม มีความสัมพันธ์ต่อพัฒนาการของทารกวัย 6 เดือน และพฤติกรรมการโต้ตอบของมารดาที่มีต่อทารกหรือไม่

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของพื้นฐานอารมณ์ของทารกและสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมของมารดากับพัฒนาการของทารกวัย 6 เดือน
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของพื้นฐานอารมณ์ของทารกและสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมของมารดากับพฤติกรรมการโต้ตอบของมารดาที่มีต่อทารกวัย 6 เดือน
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการของทารกวัย 6 เดือนและพฤติกรรมการโต้ตอบของมารดาที่มีต่อทารกวัย 6 เดือน

สมมติฐานในการวิจัย

1. ทารก 6 เดือน ที่มีพื้นฐานอารมณ์เป็นเด็ก "เลี้ยงง่าย" จะมีคะแนนจากการวัดพัฒนาการสูงกว่าทารก 6 เดือน ที่มีพื้นฐานอารมณ์เป็นเด็ก "เลี้ยงยาก" และทารกของมารดาที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมสูง จะมีคะแนนจากการวัดพัฒนาการสูงกว่าทารกของมารดาที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมต่ำ
2. มารดาที่ทารกมีพื้นฐานอารมณ์เป็นเด็ก "เลี้ยงง่าย" จะมีคะแนนจากการวัดพฤติกรรมการโต้ตอบของมารดาที่มีต่อทารกสูงกว่ามารดาที่ทารกมีพื้นฐานอารมณ์เป็นเด็ก "เลี้ยงยาก" และมารดาที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมสูง จะมีคะแนนพฤติกรรมการโต้ตอบของมารดาที่มีต่อทารกสูงกว่ามารดาที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมต่ำ
3. พัฒนาการของทารก 6 เดือน และพฤติกรรมการโต้ตอบของมารดาที่มีต่อทารก 6 เดือน มีความสัมพันธ์กันในทางบวก

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. พื้นฐานอารมณ์ของทารก (Infant Temperament) หมายถึง พฤติกรรมลักษณะต่างๆ ที่ทารกแสดงออกเพื่อตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ Rhythmicity, Approach/ Withdrawal, Adaptability, Intensity of Reaction และ

Quality of Mood ซึ่งประเมินจากแบบสัมภาษณ์พื้นฐานอารมณ์ของทารก และจากการประเมินคะแนนแบ่งทารก ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1.1 เด็ก “เลี้ยงง่าย” (Easy Child) หมายถึง ทารกที่มีคะแนนพื้นฐานอารมณ์แต่ละด้าน สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยไม่เกิน 2 ใน 5 ด้าน และคะแนนที่สูงกว่า คะแนนเฉลี่ยนั้นต้องไม่สูงเกิน $\bar{x} + 1S.D$

1.2 เด็ก “เลี้ยงยาก” (Difficult Child) หมายถึง ทารกที่มีคะแนนพื้นฐานอารมณ์ แต่ละด้านสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 4 ด้านขึ้นไป และคะแนนพื้นฐานอารมณ์ด้าน Intensity of Reaction ต้องสูงกว่าคะแนนเฉลี่ย และด้านอื่น ๆ อีกอย่างน้อย 2 ด้านที่ต้องสูงกว่า $\bar{x} + 1S.D$

(รายละเอียดของค่าเฉลี่ยขององค์ประกอบพื้นฐานอารมณ์ทั้ง 5 ด้าน ดูในแบบฟอร์มคะแนนในการจำแนกพื้นฐานอารมณ์ของทารก)

2. สถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมของมารดา (Socioeconomic Status : SES) หมายถึง ผลรวมของระดับการศึกษาของมารดา และรายได้ของครอบครัวประเมินจาก SES Questionnaire (Cholvanich, 1994) แบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ

2.1 สถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมสูง หมายถึง มารดาที่ได้คะแนน 5 หรือ 6 คะแนนจากการประเมินด้วย SES Questionnaire

2.2 สถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมต่ำ หมายถึง มารดาที่ได้คะแนน 2 หรือ 3 คะแนนจากการประเมินด้วย SES Questionnaire

3. พัฒนาการของทารก (Infant Development) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่ทารก 5.5-6.5 เดือน แสดงออกในทางก้าวหน้าที่เหมาะสมกับวัยที่ทดสอบโดย Infant MSEL (Mullen, 1986) ซึ่งประกอบด้วย 5 มาตรฐานนี้คือ พื้นฐานการใช้กล้ามเนื้อมัดใหญ่ (GMB) ระบบการรับรู้การมองเห็น (VRO) ระบบการแสดงออกในการมองเห็น (VEO) ระบบการรับรู้ทางภาษา (LRO) และระบบการแสดงออกทางภาษา (LEO)

4. พฤติกรรมการโต้ตอบของมารดาที่มีต่อทารก (Mother's reactive behavior to her infant) หมายถึง พฤติกรรมการโต้ตอบของมารดาที่มีต่อทารกในทางบวก ประเมินโดย Teaching Scale (Barnard, 1978) ซึ่งประกอบด้วย 4 มาตรฐานคือ Sensitivity to cues, Response to distress, Social-Emotional growth fostering และ Cognitive growth fostering

ขอบเขตการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่าง มีภูมิลำเนาในกรุงเทพมหานคร และมีการจัดหากุ่มตัวอย่างแบบ Quota sampling ประกอบด้วยมารดาและทารก จำนวน 32 คู่ (ทารกอายุ 5.5-6.5 เดือน จำนวน 32 คน และมารดาอายุระหว่าง 17 - 27 ปี มีบุตรคนแรก สามปี-ภรรยาอยู่ด้วยกัน จำนวน 32 คน) ในกลุ่มทารก แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทารกที่มีพื้นฐานอารมณ์เป็นเด็ก "เลี้ยงยาก" และกลุ่มทารกที่มีพื้นฐานอารมณ์เป็นเด็ก "เลี้ยงง่าย" และในกลุ่มมารดา แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ มารดาที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมสูง และมารดาที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมต่ำ

2. ตัวแปรในการวิจัย

2.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่

2.1.1 พื้นฐานอารมณ์ของทารก (Infant Temperament) แบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ

- เด็ก "เลี้ยงง่าย" (Easy Child)
- เด็ก "เลี้ยงยาก" (Difficult Child)

2.1.2 สถานภาพทางเศรษฐกิจสังคม (Socioeconomic Status : SES) แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

- สถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมสูง (High SES)
- สถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมต่ำ (Low SES)

2.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่

2.2.1 พัฒนาการของทารก (Infant Development)

2.2.2 พฤติกรรมการโต้ตอบของมารดาที่มีต่อทารก (Mother's reactive behavior to her infant)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ทราบถึงความสัมพันธ์ของพื้นฐานอารมณ์และสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคม กับพัฒนาการของทารก และพฤติกรรมการโต้ตอบของมารดาที่มีต่อทารก ตลอดจนความสัมพันธ์ ระหว่างพฤติกรรมการโต้ตอบของมารดาที่มีต่อทารก และพัฒนาการของทารก

2. เพื่อให้มารดาหรือผู้เลี้ยงดูทารกได้เข้าใจถึงความแตกต่างของพื้นฐานอารมณ์ของทารก และสามารถให้การเลี้ยงดูทารกได้เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของทารกเหล่านั้น

3. เพื่อให้บิดา มารดา ครู ผู้ปกครองและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เล็งเห็นความสำคัญของปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อพัฒนาการ เพื่อเป็นแนวทางในการป้องกัน ส่งเสริม หรือแก้ไขทารกให้มีพัฒนาการที่ดีต่อไป

4. เป็นการศึกษาเบื้องต้น โดยนำผลจากการศึกษาไปใช้ในการวิจัยในแนวอื่นต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย